

ราชনীติศาสตร์

ของพราหมณ์อนันตญาณ แลพราหมณ์คณามิสสกะ

พระมหาแก้ว กับ พระญาณวิจิตรแปล

คุณหญิงชนธรรมสารเวทย์

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

มหาอำมาตย์ตรี พระยาธรรมสารเวทย์วิเศษภักดี

(ทองดี ธรรมศักดิ์) ป,ม. ท,จ,ว. ต,ช.

๕ ๔
เมื่อขวอก พ.ศ. ๒๔๖๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

(ผ.ท.บ๑)

มหาอำมาตย์ตรี พระยาธรรมสารเวทย์ วิเศษภักดี (ทองดี ธรรมศักดิ์)

พ, ศ, ๒๔๑๕-๒๔๖๑

คำนำ

คุณหญิงชน ธรรมสารเวทย์ ต. จ. มาแจ้งความต่อกรรมการ
หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่ามีศิรทฐาจะรียบพิมพ์หนังสือ
เป็นของแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์ตรี พระยา
ธรรมสารเวทย์วศิษภักดี ศรีสตยวัตตาพริยพาหะ (ทองดี ธรรมศักดิ์)
อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ ผู้สำนึ ขอให้กรรมการช่วย
เลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าจึงเลือกหนังสือเรื่องราชনীติศาสตร์ให้
คุณหญิงชนพิมพ์ตามประสงค์

หนังสือเรื่องราชনীติศาสตร์นี้ บอกไว้ข้างท้ายหนังสือว่าพราหมณ์
อนันตญาณ กับพราหมณ์คณามิสสกะ เป็นผู้แต่ง ๒ คนด้วยกัน เห็นจะ
เป็นหนังสือแต่งในมัชฌิมประเทศแต่ตกตำบรวรรพ์มาช้านาน เข้าใจว่าเดิม
คงแต่งในภาษาสันสกฤต ครั้นไต่ลืบมาถึงเมืองพม่ามีนักปราชญ์
แปลเป็นคาถาภาษาข่าพิทในเมืองพม่าอีกชั้นหนึ่ง แล้วจึงไต่ลืบเข้ามา
ถึงเมืองไทย แต่เมื่อในรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร พระบาทสมเด็จพระ
พระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนารถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
โปรดให้พระมหาแก้ววชิราภรณ์พระเถระแปลเป็นภาษาไทย แลสมเด็จพระ
สังฆราช (ม) เมื่อเป็นท้าวธรรมมอคมเป็นผู้ตรวจชำระถวาย เมื่อขลุ
พ.ศ. ๒๓๔๘ มีตัวลบบรรพ์หลวงครั้งรัชกาลที่ ๓ อยู่ในหอพระสมุด ฯ เล่ม ๑
พระมหาแก้ววชิราภรณ์ผู้แปลหนังสือเรื่องนี้ เข้าใจว่าภายหลัง
ได้เป็นพระราชาคณะที่พระญาณสมโพธิ เป็นอาจารย์ของสมเด็จพระ
วันรัตน์ (สมบุญ) กล่าวกันว่าช้านานทั้งภาษาพม่ารามัญ ทำนองจะตกไป

เมืองพม่าเมื่อครั้งเสียกรุงเก่า แล้วกลับมาได้เมื่อในรัชกาลที่ ๑ จึงได้
รู้ภาษาพม่า แต่หนังสือราชনীติศาสตร์ทพระมหาแก้วแปลถวายในรัชกาล
ที่ ๑ ได้ฉบบ์มาแปลแต่ตอนเดียวไม่จบ หอพระสมุด ฯ ได้ฉบบ์มาจาก
เมืองพม่าต่อมาจนจบจึงให้พระญาณวิจิตร (สิทธิ โลกนันทน์) เปรียญ
แปลต่อทพระมหาแก้วได้แปลไว้เมื่อครั้งรัชกาลที่ ๑ จบคัมภีร์

หนังสือราชনীติศาสตร์นี้ ผู้แต่งหนังสือเรื่องอนโตโลกกคคชอ
อรรถธรรมไปลงไว้ในหนังสืออื่นอีกหลายเรื่อง มีในหนังสือตำราพิไชย
สงครามเป็นต้น ดูเหมือนในหนังสือโลกนิตกจะมีบ้าง เพราะหนังสือเดิม
แต่งเป็นคาถาสภาสัททำนองเดียวกับหนังสือโลกนิต เมื่อหอพระสมุด ฯ
ได้แปลสำเร็จแล้ว เห็นว่าเป็นหนังสือเก่าควรจะมีพิมพ์รักษาไว้เหมือน
กับหนังสือโบราณเรื่องอื่น ๆ มีโอกาสจึงได้เลือกให้คุณหญิงชน
ธรรมสารเวทย์ พิมพ์แจกในงานศพสามี ประวัติของหนังสือราชনীติศาสตร์
ยุคเพียงเท่านั้น ต่อนี้จะว่าด้วยประวัติของมหาอำมาตย์ตรี พระยา
ธรรมสารเวทย์ต่อไป

ประวัติพระยาธรรมสารเวทย์

มหาอำมาตย์ตรี พระยาธรรมสารเวทย์วิเศษภักดี ศรีสตยวัตตา
พริยพาหะ (ทองดี ธรรมศักดิ์) ป.ม,ท.จ.ว,ต.ช, องคมนตรี
เนติบัณฑิต อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชาหลวงพิเศษ เป็นบุตร
หลวงศักดิ์โยธายาล (เร่ว) กรมพระสรสวัสดิ์ มารดาชอเอี่ยม เกิดที่
บ้านหลังวัดอรุณ ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ

๔/ บวอก พ.ศ. ๒๔๑๕ ตรงกับวันที่ ๑๗ ตุลาคม คฤศตศก ๑๘๗๒

การเล่าเรียนได้ศึกษาอักษรสมัยชั้นต้นที่บ้านบิดา แล้วไปเล่าเรียน
ในโรงเรียนวัดนาคกลาง โรงเรียนวัดอรุณ แล โรงเรียนหลวง ซึ่งพระยา
ศรีสุนทรโวหาร (น้อย) เป็นอาจารย์ใหญ่โดยลำดับมา ครั้นเมื่ออายุ
ครบอุปสมบทได้บวชที่วัดอรุณราชวราราม สมเด็จพระวันรัตน์ (ทิต) เมื่อ
ยังเป็นพระเทพโมลี เป็นพระอภัยมณี บวชอยู่พรรษา ๑ แล้วลาสิกขาบท
แรกเข้ารับราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ไปฝึกหัดทำการในกรม

พระสุรัสวดีตามตำแหน่งของบิดา ได้เป็นเสมียนทำขานัญชีทางว่าว
แล้วเป็นเสมียนในกองเร่งเงินส่วยกระทรวงกระลาโหม

ถึง พ.ศ. ๑๘๓๕ (ร.ศ. ๑๑๑) เมื่อทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งกระทรวง
ยุติธรรมขึ้น จึงย้ายมารับราชการมีสังกัดในกระทรวงยุติธรรม เป็น
ตำแหน่งเสมียนจัตวาในศาลอุทธรณ์คดีราษฎรอยู่ ๒ ปี แล้วได้เลื่อนเป็น
เสมียนตรีในกองบัญชาการกระทรวงยุติธรรม ต่อมาเลื่อนขึ้นเป็น
ตำแหน่งเลขานุการในกรมการส่งสาส์นความอาญาของท ๑

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๐ (ร.ศ. ๑๑๖) ย้ายไปรับราชการในกรมอัยการ
เป็นพนักงานว่าความแผ่นดินอยู่ ๑ ปี แล้วได้เป็นตำแหน่งปลัดกรม
อัยการ รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นท หลวงบริรักษ์จริยาวัตร เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๔๑ (ร.ศ. ๑๑๗)

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๒ (ร.ศ. ๑๑๘) เมื่อโปรดให้จัดศาลยุติธรรมตาม
หัวเมือง ให้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นผู้พิพากษาชั้นที่ ๑ ตำแหน่ง
อธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลปราจีนบุรี รับราชการในตำแหน่งนี้อยู่

๘
 ปี ๑ ได้เลื่อนขึ้นเป็นข้าหลวงพิเศษจัดการศาลยุติธรรมตามหัวเมืองเมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๔๓ (ร.ศ. ๑๑๘) รัชมาชการในตำแหน่งนี้ ๘ ปี ในระหว่าง
 นั้นได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนขึ้นเป็นพระบริรักษ์จรัญวาทร์ เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๔๖ (ร.ศ. ๑๒๒)

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๐ ได้เป็นตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
 ข้าหลวงพิเศษที่ในกรุงเทพ ฯ แลคงเป็นตำแหน่งข้าหลวงพิเศษจัดการ
 ศาลยุติธรรมหัวเมืองด้วย ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ (ร.ศ. ๑๒๗) ได้รับ
 พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระยาธรรมสารเวทย์ ฯ
 คงรัชมาชการในตำแหน่งเดิมต่อมาจนตลอดอายุ

ในรัชกาลปัตยุบันนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
 ให้มียศเป็นมหาอำมาตย์ตรี ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับพระราชทาน
 พานทอง แลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็น
 ตำแหน่งองคมนตรีแต่นั้นมา

พระยาธรรมสารเวทย์ ฯ ได้รับราชการพิเศษในตำแหน่ง แลได้
 ทำการพิเศษในการสอนกฎหมายหลายอย่าง คือได้เป็นครูสอนกฎหมาย
 แก่นักเรียนในโรงเรียนกฎหมายอย่าง ๑ ได้เป็นกรรมการสอบไล่กฎหมาย
 อย่าง ๑ ได้รับกระแสรับสั่งออกไปจัดตั้งศาลยุติธรรมมณฑลอิสาน
 มณฑลอุดร แลศาลไต่ทักฎีกาเขตมณฑลยัตถาน นอกจากนั้นยังไปตรวจ
 ศาลยุติธรรมตามหัวเมืองทั้งที่ไกลแลใกล้ในหน้าที่ข้าหลวงพิเศษเนื่อง ฯ
 พระยาธรรมสารเวทย์ ฯ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็น
 บำเหน็จความชอบ ที่ได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณตั้งแต่ในรัชกาล

ที่ ๕ มา โดยลำดับจนในรัชกาลปัตยบันนหลายชั้น จะกล่าวแต่ชั้นสูง
ซึ่งได้รับพระราชทานในทศศ คือ ปตมาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ ๑ ทศย
จุลจอมเกล้าวิเศษ ตระยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ ๓ นอกจากนี้ได้รับพระ
ราชทานเหรียญพระฤกในงานพระราชพิธีตามบรรดาศักดิ์อีกหลายอย่าง

พระยาธรรมสารเวทย์ ๑ อยู่ในข้าราชการซึ่งมีผู้ชอบพอกว้างขวาง
ตลอดจนหัวเมืองทั้งปวง เพราะมีหน้าที่ออกไปทำราชการตามตำแหน่ง
ในทางไกลเนื่อง ๆ พระยาธรรมสารเวทย์ ๑ มีความสามารถที่จะทำการ
ในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อยได้ โดยความปรองดอง จึงมีผู้ชอบพอแล
สรรเสริญแทบทั่วไปทุกแห่ง ในทศศเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๓
เตรียมจะออกไปตรวจการศาลไต่ถามทมิณฑลปัตตานี ยังไม่ทันจะได้
ออกจากกรุงเทพ ฯ บ่วยเป็นไข้ฉับพลันขึ้น ซึ่งมีชุกชุมในเวลานั้น ตั้ง
แต่วันที่ ๑๓ ตุลาคม แล้วโรคนี้กลายทำให้ย่อยวม ถึงอนิจกรรม
ที่บานถนนตัดใหม่ในระหว่างถนนสุรวงศ์กับถนนสีพระยา เมื่อวันที่ ๒๓
ตุลาคม คำฉนวนอายุได้ ๔๗ ปี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
โกศศพเป็นเกียรติยศอย่างข้าราชการผู้ใหญ่

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาทุกศุขคุณวิเศษที่กษิณานุชาน ซึ่งคุณหญิงชน
ได้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย สำหรับแจกในงานพระราชทาน
เพลิงศพพระยาธรรมสารเวทย์ ๑ ผู้สามี แลเชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ได้
รับหนังสือนี้ไปคงจะอนุโมทนาทั่วกัน.

ดั่ง *ธวัชพรหม* สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ
วันที่ ๑ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๓

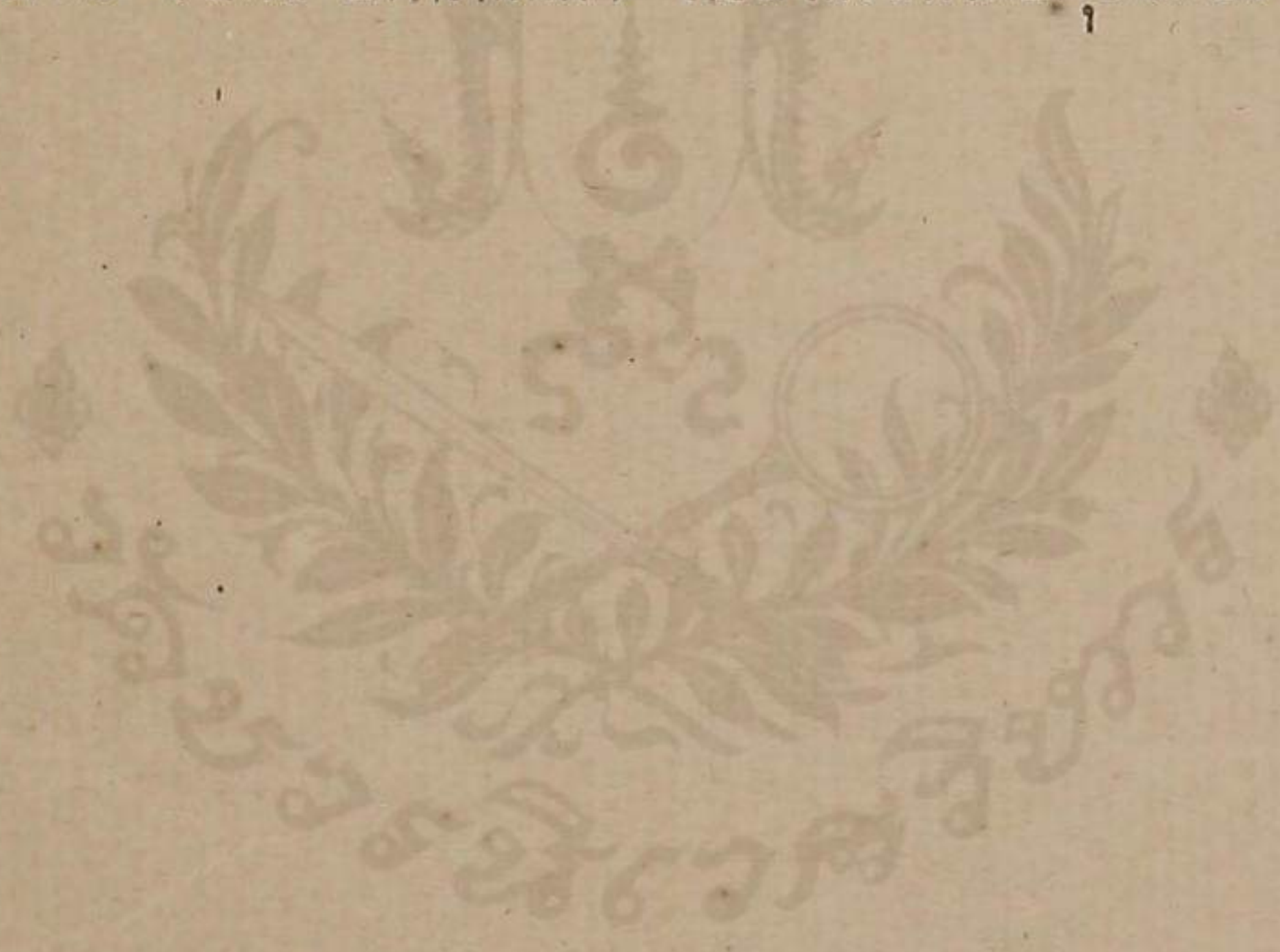
ราชনীติศาสตร์

ของ พราหมณ์ อนันตญาณ แล พราหมณ์ช็อคณามิสสกะ

มหาแก้ว วัชรราชบูรณ แปล ในรัชกาลที่ ๑ ตอน ๑

พระญาณวิจิตร (สีทธี โลจนานนท์) แปล ในรัชกาลปัจจุบันตอน ๑

บานแพนง ฉบับหลวง เขียนในรัชกาลที่ ๓

๑ วัน ๒ ๑๑ ๒ คำ จุลศักราช ๑๑๒๗ บัณฑิตยศก มหาแก้ว
บาเรียมุตร วัชรราชบุรณะ แปลพระราชนิตินิเทศจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
พระบรมมอคม ใต้ชำระแล้ว ข้าพระพุทธเจ้า ขุนสุนทรโวหาร ใ้ชำระ
สอบ ครั้นเดือน ๗ ๑๓๐ คำ จุลศักราช ๑๒๐๑ บัณฑิตยศก ข้าพระ
พุทธเจ้า ขุนชำนาญนิพนธ์ ชย ทูลเกล้า ฯ ถวาย ขอเดชะ

ราชันตี พระมหาแก้วแปด

๑ นโม ตัสส ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสส ฯ

๑ ราชันตีตถ รัญโญ ทัญญูจันตถสาธนี
 วุจเจเต พุทฺธิวุทฺธิตถ ปรารุญฺญูวิมุตฺตเน^๑ ฯ

ราชันตีตถ อนว่าคมภรอนชอวาราชันตีสาทรอินทรวงไว้

ซึ่งราชประโยชน์ พุทฺธิวุทฺธิตถ มีอนเจริญซึ่งขัญญาเป็นประโยชน์

ปรารุญฺญูวิมุตฺตเน ในกิริยาอันย้ายเสียซึ่งแว่นแคว้นแห่งพระยาอันเป็น

ข้าศึก ทัญญูจันตถสาธนี อันให้สำเร็จซึ่งประโยชน์ในอาตมาภาพ

ประจักษ์ รัญโญ แห่งนราธิบตี มยา อันข้า วุจเจเต กล่าว ฯ

๒ ๑ ชัตตยัสส อมัจฉัสส วักขามิ คุณลักขณ

สทาภิไซ มหิปาโล สัมมา ภาตเต ปริกขเย^๒ ฯ

อหิ อนว่าข้า วักขามิ จักกล่าว คุณลักขณ ซึ่งคุณลักขณะ

ชัตตยัสส แห่งกระษัตริย์กตี อมัจฉัสส แห่งหม่อมอำมาตย์กตี มหิปา

โล อนว่าพระเจ้าแผ่นดิน อภิไซ มีบุญราษอันใหญ่ยิ่ง ปริกขเย พัง

พิจารณาเนอง ฯ ภาตเต ซึ่งหม่อมอำมาตย์ราชปโรหิต แลข้าเฝ้าทงหลาย

สทา ในกาลทุกเมื่อ สัมมา ทวยดี ฯ

๓ ๑ ชาเนยฺย ภาสนา พุทฺธิ สฺวาสา สิลเมว ฯ

สจฺ สัพฺพาภิหารณ^๓ อาปทิตฺเต จ โปริเส ฯ

๑ ฉบับพม่าว่า ราชันตีตถ รัญโญ รัมมัตถสุขสาธนี
 วุจเจเต พุทฺธิวุทฺธิตถ ปรารุญฺญูวิมุตฺตเน

๒ ,, สัมมา ภณฺเฏ ปริกขเย

๓ ,, สจฺ สัพฺพาภิหารณ

ราชา อินฺวํพระเจ้แผ่นดิน ชาเนยฺย พงฺรุ พุทฺธิ ชงฺบุคคล
 อนมฺขัณฺญาแลหาขณฺญามิไค ภาสนา เหตุค้าเจรจา ชาเนยฺย พงฺรุ
 สลฺเฆว ชงฺผู้มสฺลวตรอนคแลมิไคคิ สํวาสา ด้วยกิริยาอันเสปสงฺวาส
 ชาเนยฺย พงฺรุ สํช ชงฺบุคคลอันสอาคแลมิไคสอาค สัพฺพาภิหาเรน
 ด้วยกิริยาอันนำมาชงการงานทงปวง ชาเนยฺย พงฺรุ โปริเส ชงฺบรรษคิ
 แลมิคิ อาปทค้เถ ๑ ในกาลเมื่อโภยมิ ๑

๔ อาลลฺลํ ขริ ทัปฺปํ ขริ พยาสกํ สถยํ
 อสนฺตฺฐํ อสมค้ถํ ภาตยํ จเช นราธิโป ๑

นราธิโป อินฺวํพระนราธิบคิ จเช พงฺมละเสย ภาตยํ ชงฺราชบรรษ
 อาลลฺลํ มีสภาวะเกยจครัน ขริ มีจิตรอันหยาย ทัปฺปํ มีจิตรอันนคค
 เชลา ขริ มีมารยาตอันหยาย พยาสกํ อันกระทำชงการอันฉิบหาย
 สถยํ อันมีมายาลอหลวง อสนฺตฺฐํ อันมิไคสนโคส อสมค้ถํ อันมิไค
 อาจสำมารถ ๑ แลบรรษอันประกอบไปด้วยโทษ ๘ ประการนมิควรรจะ
 ตั้งไว้ในทึเปนนราชบรรษ ๑

๕ ขริ พยสนกํ ลุพฺภํ อปฺปสค้ถํ สถยํ ตถา
 มก้ชาภค้ญจ กค้ตารํ นาธิบจเจ นิโยชเย ๑

๔ ฉบับพม่าว่า อาลลยํ มุขริ ทัพพิ ขริ พยสนกํ สฐิ
 อสนตฺฐํ อสมค้ถํ ภูจเช นราธิโป
 ๕ ,, ขริ พยสนกํ ลุพภํ อปฺปสค้ถํ สฐิ ตถา
 มก้ชาภค้ญจ กค้ตารํ นาธิบ้นเน นิโยชเย

นราธิป อนันว่าพระนราธิปคิน นโยชเย อย่าฟังตั้งไว้ กัต-
 ตาริ ชึงนิกการ ขริ มีวาจาอันหยาบ พยสนกั มักยังผู้อนให้ฉิบหาย
 ลุฬภัก มักมากในอามิส อัยปลัสตถ มิได้ชำนาญในธรรมสาครราชนิตี
 สถยี่ แลนหกควัยเห็นแต่ประโยชน์แห่งตน มิได้เห็นซึ่งประโยชน์แห่ง
 ผู้อนมีเจ้าแห่งตนเป็นต้น ตถา อนิงไสค มีกัข ลขหลุ่คณเจ้า อภุตัญจ
 กล่าวถ้อยคำอันมิได้จริง อธิขัจเจ ในที่อำมาตย์ผู้ใหญ่ ๆ นิกการอัน
 ประกอบด้วยโทษ ๗ ประการ เห็นปานดังนี้ บมิกวรจะฟังตั้งไว้ในที่
 เปนใหญ่ ๆ

๖	มเพ็ท นโยชิตะ มัจเจ	ตโย โทสา มหิปติ
	อัยส อิตตนาสญจ	นิริยัญจ น สัสยา ๆ

อมัจเจ ในเมื่ออำมาตย์ มเพ็ท มีสมปฤติอันหลง นโยชิตะ
 อันพระยาตั้งไว้ อิเม ตโย โทสา อนันว่าโทษทั้งหลาย ๓ นี้ อัยสญจ
 คืออศัรียยคแลบริวารยคมิได้กัตติ อิตตนาสญจ คือฉิบหายแห่ง
 ประโยชน์กัตติ นิริยัญจ คือนิริยคามิกัตติ สันติ มิ มหิปติ แก่พระเจ้า
 แผ่นดิน น สัสยา หาสงไสยมิได้ ๆ

๗	ขัญญเญ นโยชิตะ มัจเจ	สันติ รัญโญ ตโย คุณา
	ยโส สัคคินิวาสญจ	อิตตมัตเถ รัมมลัทธา ๖ ๆ

อมัจเจ ในเมื่ออำมาตย์ ขัญญเญ อนันมขัญญา นโยชิตะ อัน
 พระยาตั้งไว้ ตโย คุณา อนันว่าคณทั้งหลาย ๓ ยโส ๆ คือยศกัตติ
 สัคคินิวาสญจ คือเสวยสวรรณกัตติ อิตตมัตเถ รัมมลัทธา คือ ได้
 ชึงสมบัติอันอุดมโดยยุตติธรรมกัตติ สันติ มิ รัญโญ แก่พระยา ๆ

๖ ฉบับพม่าว่า อุตตมัตถธโน สทา

๑๑ ยักัญจิ กรุเต ภาโฏ สภา ภา ยทิ ภาสภ
 ศัสส สัมปติเต รัญญา^๗ สุกตํ ทุกกัญ ปิ จ
 ศัสมา ภูมิธโร มัจจํ ทัญญูธัมมัตถสาธกั^๘
 คุณวันตํ นิโยชเย^๙ คุณหิณํ วิวัชชเย^{๑๐} ๑

ภาโฏ อันว่าราชบรรษ กรุเต กระทำ สภา ภา ชังกรรมอันค
 กติ ยทิ อนึ่งโลก อสภา ภา ชังกรรมอันมคกติ ยักัญจิ ทังปวง
 สุกตํ ปิ อันว่ากรรมอันกระทำคกติ ทุกกัญ ภา อันว่ากรรมอันกระ
 ทามคกติ ศัสส ราชปริสัสส แห่งราชบรรษนั้น สัมปติเต เเนอง
 รัญญา ทวยพระยา ศัสมา เหตุคังนั้น ภูมิธโร อันว่าพระเจ้าแผ่นดิน
 นิโยชเย พงคังไว้ อมัจจํ ชังอามาศัย คุณวันตํ อันมขัญญาคุณ
 ทัญญูธัมมัตถสาธกั อันให้สำเร็จชงประโยชน์ในอาตมาภาพประจักษ
 วิวัชชเย พงมละเสียบ คุณหิณํ ชังคนมขัญญาคุณอันคำชา ๑

๑๒ กลลลคฺโคเนเปตํ สัจจธัมมปรายณํ
 สขัญญํ เปสสํ ทกขํ ธัมมขกเข วิชยเต ๑

ราชา อันว่าพระยา วิชยเต พงคังไว้ ชนํ ชงชน กลลลค-
 คุโณเปตํ อันกอบไปทวยตระกูลแลคิลคณ สัจจธัมมปรายณํ อันม
 คำสขมิได้ไปตามอคติ ๕ เปนสภาวะ สขัญญํ มขัญญาอันพิจารณา

๑ ฉบับพม่าว่า ศัสส สัมพัชฌเต รัญญา
 ๒ " " ธัมมัตถสุขสาธกั
 ๓ " " คุณวันตํ นิโยชเย
 ๔ " " คุณหิณันตํ วิวัชชเย

ทวยคิ เปสลิ กล่าวถ้อยคำอันเป็นทริก ทักขิ อันฉลาดในธรรม
สาตรราชสาตร ธิมมขักเข ในที่ผู้พิพากษาใหญ่ ๑ บรมกอบ
ไปทวยคุณ ๘ ประการควรตั้งไว้ในที่เป็นผู้พิพากษาผู้ใหญ่ ๑

๑๐ กลุชชช วินต์ญจ สัจจรัตนชานกั
สัจ อวิรทัธ สัจ ภาณทาคาเร วิธยเต ๑

ราชา อันว่าพระยา วิธยเต พงตังไว้ นร ชังชน กลุชชช
อันเป็นเชอตระกุลอันชอตรง วินต์ญจ อันคักษาในกักรักษาชังราช
ทรวัยโดยเคารพ สัจจรัตนชานกั อันรู้ชังตระกุลแก้วทังปวง
สัจ มีการอันสอาด อวิรทัธ มิไครู้พลังพลาต สัจ มีนาจิตรเป็นอันคิ
ภาณทาคาเร ในที่เป็นพระคลัง ๑ บรมอันกอบทวยองค์ ๒ ประการ
น ควรจะพงตังไว้เป็นใหญ่ในพระคลัง ๑

๑๑ ไปราณนพานันตัง พลวิ ขัยทัสสัน
สัจ เขตสหิ ทักขิ ไทวาริเก วิธยเต ๑

ราชา อันว่าพระยา วิธยเต พงตังไว้ ชน ชังชน ไปราณ—
นพานันตัง อันรู้ชังคนอันเก่าแลใหม่ พลวิ อันมีสติพละ ขัยทัสสัน
มกรยาอันเห็นเป็นทริก สัจ มีการอันสอาด เขตสหิ อันอกกลันชัง
ความลำยาก ทักขิ อันฉลาดในทักขิกถามอันเลอียด ไทวาริเก ในที่
เป็นนายประตุ ๑ แลบรมอันกอบทวยองค์ ๒ ประการน ควรจะพง
รักษาพระทวาร ๑

๑๑ ฉบับพม่าว่า กลุชกั วินต์ญัจ สัจ อวิรทัธ สัจ ภาณทาคาเร วิธยเต

๑๒ ๐ บัญญา วากย สรุ ประจิตตานุลักขณ
 สันต ยโลกวาจ จ เอก์ ทเต วิชยเต ๑๒ ๑

นราธิโป อันว่าพระยา วิชยเต พงตังไว้ เอก์ นร ชงชนน
 บัญญา อนมขัญญา วากย อันรูเจรจา สรุ อันแกลวกลา ประจิต—
 ตานุลักขณ อันกำหนดชงจิตรแห่งผู้ อน สันต อันมีใจอันเลอียด ยโถ
 กวาจ จ อารูชงคามีประการอันตนกล่าว ทเต ในที่เปนคราชทูต ๑
 ขรุษอันกอบด้วยคุณ ๖ ประการนี้ ควรเปนคราชทูต ๑

๑๓ ๐ สก ุตตปริวิกร์ขิ สัมเลขิ สุลิกขิต
 เมธาวิ วากยปฏุกิ ทักเขต เลกขณ ๑๓ ๑

นราธิโป อันว่าพระยา ๑๓ ๑
 สก ุตตปริวิกร์ขิ อันฉลาดในกิริยาอันกำหนดชงคำอันกล่าวคราวเดียว
 สัมเลขิ ขิตเขียนเร็ว สุลิกขิต มีลายมืออันงาม เมธาวิ มขัญญา
 อันเร็ว วากยปฏุกิ อันรูเจรจา ทักขิ อันฉลาดในลายลักษณอักษร
 เลกขณ ในที่เปนคราชทูต ๑ ขรุษอันกอบด้วยคุณ ๖ ประการนี้
 ควรจะเปนคราชทูต ๑

๑๒ ฉบับพม่าว่า บัญญา วากย สรุ ประจิตตานุลักขณ
 สัทธี ยโตกัถวาทีญจ เอก์ ทเตปี ธิยเต ๑
 ๑๓ ,, สก ุตตคหิ ทักขิ สัมเลขิ สุลิกขิต
 เมธาวิ วากยปฏุกิ ทักเขต เลกขณ รูป ๑

๑๔ ๐ บัญญา ปรมัทธเน ชยภูมิสุชานกั
 พยสเนสุ ปริชาคิ สเห ทุกขิ สเห สุขิ^{๑๔} ๑
 เสนางคพยุหสัตถัญญู^{๑๕} วาหเนสุ อเชทกั
 วิรสุรคโคเนเปตัง เสนาโมกเข วิธยเต ๑

นราธิโป อินว่าพระยา วิธยเต พงตังไว นร ชงชน บัญญา
 อนมัญญา ปรมัทธเน ในกิริยาอันย้ายเสยชงเสนาแห่งพระยาอัน
 เปนบ่จามิตร ชยภูมิสุชานกั อินมิปรกตริชงไชยภูมิ อปริชาคิ อิน
 มิไคละเสยชงหมุเสนา พยสเนสุ ในกาลเมือพลฉิบหาย สเห ทุกขิ
 สเห สุขิ อตกถนชงทุกขแลสชกบควยเจาตนกคิแลหมุเสนาแห่งตน
 กคิ เสนางคพยุหสัตถัญญู อินรูชงคิมภรเสนาางคพยุหะ วาหเนสุ
 อเชทกั อินรูจกแจงยังพลพาหนะมิไคให้ลาบาก วิรสุรคโคเนเปตัง อิน
 กอบควยคุณคิความเพียรแลแกลวักลา เสนาโมกเข ในทีเปนประธาน
 แห่งเสนา ๑ แลบรรษอินกอบควยคุณ ๘ ประการนั ควรทีจะเป็น
 เสนาขคิผู้ใหญ่ ๑

๑๕ ๐ บิตุบิตามหา ทักโข^{๑๖} สัตถัญญู มิตตปาจโก
 โภชยุตโต วิภัตโต ๑ สุปกาโร ปลัสสิโต ๑

๑๔ ฉบับพม่าว่า บัญญา ปรมัทธเนเต ชยภูมิ สุชานกั
 พยสเน จาปริจจาคัง สโมทุกขสโมสุขิ
 ๑๕ ,, สมัตถิ สจิสัตถัญญู
 ๑๖ ,, บิตุบิตามหา ทักโข

ปรีโส อันว่าบรม ชีตชีตามโห เป็นพ่อครัวแต่สืบอายุแห่งขี้
 ทักโข ฉลากในการหุงต้ม สัตถัญญโณ รัคัมภีร์หุงต้ม มีตตปาจโก
 รัหังต้มพอประมาณ โภชยัตโต อยู่เป็นนิจในที่เป็นพ่อครัว วิภัตโต
 รัตกแต่ง ปลัสสิโต อันโลกิยชนสรรเสริญ สุปกาโร ว่าเป็นพ่อครัว
 อนันติ ฯ บรมกอบด้วยคุณ & ประการนี้ ควรตั้งไว้ในที่ป็นราช
 ภาตการก ฯ

๑๖ อายุเพทสัทโธ ทักโข สัตถัญญโณ ขี้ทสสิโน
 เสฏฐิสลคฺโคเนเปโต เอโส เวชโซ ปลัสสิโต ฯ

โย ปรีโส อันว่าบรมผู้ใด อายุเพทสัทโธ อันรูซึ่งคัมภีร์
 แพทย์เป็นต้น ขี้ทสสิโน มีปรกติเห็นเป็นทักโคโร เสฏฐิสลคฺโคเน-
 เปโต ประกอบด้วยศีลาจารคุณอันประเสริฐ เอโส ปรีโส อันว่าบรม
 นั้น ปลัสสิโต อันบุคคลสรรเสริญ เวชโซ ว่าเป็นแพทย์อนันติ ฯ
 แลบรมกอบไปด้วยองค์ & ประการนี้ ควรตั้งไว้ในที่ป็นแพทย์ ฯ

๑๗ สุชานันตํ สจิทักขิ อิมมิกํ พหุสัทธกํ
 อโลภํ อัมปมัตตคญฺจ เสเวยยเตคํ ราชันตฺติเก ฯ

ราชปรีโส อันว่าราชบรม เอตํ ปรีสํ ยังบรมนั้น สุชานันตํ
 รัชฉณาไศรยแห่งเจ้า สจฺ อีสอากาศแลไพบลย์ ทักขิ อันฉลาก
 อิมมิกํ อันรทษาธรรม พหุสัทธกํ อันรัคัมภีร์เป็นอันมาก อโลภํ มี
 โลภน้อย อัมปมัตตคญฺจ มีสติอันมิได้รู้หลงลืม เสเวยย ฟังให้เฝ้า
 เป็นนิจ ราชันตฺติเก ในที่แห่งพระยา ฯ บรมอันกอบด้วยคุณ & ประการนี้
 ควรตั้งไว้ในที่ป็นราชเสวก ฯ

๑๘ เพทาเพทังคัสตัญญโณ ชัยปโหมปรายโน
อายทัมเมตโต นิจัง เอโส ราชปโรหิตโต ๑

โย ปุริโส อินฺวายุรุษุโข เพทาเพทังคัสตัญญโณ อินฺรุชัง
สาทรเภทอนนอยอินฺใหญ่ ชัยปโหมปรายโน ฉลาตในกิริยาอันบุชายัญ
อายทัมเมตโต กระทำซึ่งเมตตาคิจิตรเหตุจะให้ยื่นแห่งพระชนม์ นิจัง
เปนนิจ เอโส ปุริโส อินฺวายุรุษุนั้น ราชปโรหิตโต ชื่อว่าราชปโรหิต ๑
บุรุษอันกอบด้วยคุณ ๓ ประการนี้ ควรตั้งไว้ในที่เปนคราชปโรหิต ๑

๑๙ รัคขิตันทรียํ สาธุกํ๑๗ นานาภาษาสํ โกวิทํ
ธัมมรตํ มชาเปกขํ นานาสีขบฺ วิสารทํ
กุลลลยตตํ ภาตํ อินฺเตปุเร สฺสุชาปเย๑๘ ๑

นราธิโป อินฺวายุรษา สฺสุชาปเย พงตั้งไว้ในอันติ ปุริสํ ซึ่ง
บุรุษ รัคขิตันทรียํ มอนทรียอนรักษา สาธุกํ มีสภาวะดี โกวิทํ
ฉลาดรู้ นานาภาษาสํ ในภาษาทั้งหลายต่าง ๆ ธัมมรตํ ยินดีในธรรม
มชาเปกขํ เล็งแลดูข้างหน้าแห่งเจ้า นานาสีขบฺ วิสารทํ วิชาซึ่ง
ศิลปสาทรต่าง ๆ กุลลลยตตํ อันประกอบด้วยตระกูลแลศีล ภาตํ
อันรู้เกรงกลัวซึ่งเจ้า อินฺเตปุเร ในพระราชวัง ๑ บุรุษอันกอบด้วย
องค์ ๘ ประการนี้ ควรจะพึงใช้สอยภายในแห่งพระราชวัง ๑

๒๐ ขัญญวา อนรตโต จ สฺโร มนฺตคฺคณฺเ ยตโต
ยัสส ภาฎฺฐ นราธิโป๑๘ ตัสส สัพพํ สมิชฺฌติ ๑

๑๗	ฉบับพม่าว่า	รัคขิตันทรีย	สาธุตต
๑๘	"	อินฺเตปุเร	สุริยเต
๑๘	"	ยัสส ภาฎฐ	นราธิบัสส

ภโฏ อันว่าราชบุรุษ ยัสส์ นราธิโป เมาะ นราธิยัสส์
 แห่งนราธิยติพระองค์โต ขัญญา ปรกอบด้วยวิจาร์ณขัญญา
 อนรัตโต จ ยินดีซึ่งการงานแห่งเจ้ายิงนัก สุโร แกล้วกล้า มีนตคฺเณ
 ยุตโต จ ปรกอบด้วยคุณคือความคืด สัพพิ กิจจ อันว่ากิจทั้งปวง
 สมิฉณติ สำเร็จ ตัสส์ นราธิยัสส์ แก่นราธิยตินั้น ฯ บุรุษอันนำมา
 ซึ่งประโยชน์ทั้งปวงให้สำเร็จแก่เจ้าเห็นปานดังนี้ ควรจะตั้งไว้ในที่
 ฐานันดรอันยิ่ง ฯ

๒๓ ๐ ฐานันดร เว ยุตโต พาหุ สัตตยสาปยวัญจตา
 สัมพันธตา สราเชน ชยาคู หิตมรหติ
 อโต สำกู อสำกู วา มโนหริ สุกุลลภา ฯ

โย ราชปุริโส อันว่าราชบุรุษผู้โต ยุตโต ปรกอบไปด้วย
 ฐานันดร ในฐานันดร อวัญจตา มีสภาวะมิได้ลอลวง ราชานัน ซึ่งเจ้า
 สัมพันธตา มีสภาวะประพฤติเลียงชีวิตรเเอง ๆ สราเชน กบด้วยเจ้า
 แห่งตน พาหุสัตตยสาปิ แม้เหตุนั้นมิสามารถกำลังแขนแลม
 บรวารยศ อโต เมาะ ตัสมา เหตุนั้น โส ปุริโส อันว่าบุรุษเห็น
 ปานดังนั้น อรหติ ควร ชยาคู เพื่อจะพิศทูล สำกูว่า ซึ่งคำอันคกค
 อสำกูว่า ซึ่งคำอันมคกคค หิต อันจะให้เป้นประโยชน์แก่เจ้าแห่งตน
 สุกุลลภา อันเจ้าแห่งตนจะได้เป้นอันยาก มโนหริ นำมาซึ่งความยินดี
 แก่จิตร ฯ

๒๒
 ๐ โนนนา นุนโน นานานู โนนานานุนัน นุนโน
 นุนันโน นุนโนนา น เนโน นุนนุน^{๒๐} ๑
 ปรีโส อินว่าบรุษ อุนานโน ชนะซึ่งคนอินตำซำ นโน
 มีไต้ชื่อว่าชนะดี ปรีโส อินว่าบรุษ อุนโน ยังคนมีกำลังอินน้อย
 ให้พ่ายแพ้ นานโน มีไต้ชื่อว่าบรุษดี ปรีโส อินว่าบรุษ นานานุนโน
 ชนะซึ่งคนมีกำลังมาก อุนโน ชื่อว่าบรุษอินประเสริฐ ทาโส อิน
 ว่าทาส อุนโน อินเจ้าชนะ นุนันโน แม้นแลชนะแล้ว นุนโนนา
 มีไต้ชื่อว่าชนะดี ปรีโสอินว่าบรุษ นุนนุนน เขียดเขียนซึ่งคนอินตน
 ชนะแล้ว นเนโน มีไต้ชื่อว่าคนดี

๒๓
 ๐ สามิ สามินโคมัจโจ ชนปโทปี สุชชโน^{๒๓}
 ทัคคิ ทัคคคโคเนเปตัง ทังโตะ โทสานรูปโต
 โโกโส อักขยสัมปัตติ มิตตัญญู ภายลยัตติ
 สัตตปกตโย วุตตะธา ราชนตวิจักขณา^{๒๒} ๑
 สัตตปกตโย อินว่าราชปรกตทั้งหลาย ๗ นัยหนึ่งว่าราชภณทั
 ทั้งหลาย ๗ ก็ว่า สามิ จ คือเจ้ากต อมัจโจ คืออำมาตย์กต สามิ-
 นโค อินตติตามซึ่งเจ้า ชนปโท คือชนบทกต สุชชโน อินมีสัพบรุษ
 ทัคคิ คือคุดทั้งหลาย ๓ คือคุดนำแลคุดเขอกแลคุดแห่งกต ทัคคคโคเนเปตัง

๒๐ ฉบับพบว่า โนน นุนโนน นุนโนน นานานุนโน นานานุน
 น นานุนโน นุนโนน นานเนโนนุนนุน ๑
 ๒๑ ,, ชนปโท วิสัชชโน
 ๒๒ ,, ตัตถ ปกตโย โหนตติ วุตตะธา นีติ วิจักขณา

คือประกอบด้วยคุณคือจะข้ามเป็นอันยาก ทัฬหี ทัฬหี คือราชอาชญาภิกษุ
โทสานุรูปโต อันสมควรแก่โทษ โทโส คือคณิกติ อภิชยสัมปัตต
มีสัมปัตตอันบริบูรณ์มิได้วิสัน มีตัตตัญญู คือมิตถกติกิ ภายลยัตต
เป็นเพื่อนในกาลเมื่อมิภย ราชนิทวิจกชณา อันนักปราชผู้รูชงราช
นิตติ วุตตทา กล่าว ๑

๒๔ ๐ สามิ มีจัญญู วัณฐุญญู ทุคคิ โกลล์ พลล์ มีตัตต
อัญญมัญญโนยปการกั สัตตตรชชงคมัจจเต ๑

สัตตตรชชงคิ อันว่าองค์แห่งเมือง ๗ สามิ ๑ คือเจ้าภิกษุ
อมีจัญญู คืออำมาตย์ภิกษุ วัณฐุญญู คือแว่นแควนภิกษุ ทุคคิ ๑ คือ
คูเมืองภิกษุ โกลล์ ๑ คือคณิกติ พลญู ๑ คือพลพาหนะอันแก่ลวกกล้า
ภิกษุ มีตัตตัญญู คือพระราชสัมพันธมิตรภิกษุ อัญญมัญญโนยปการกั
มีอุปการะแก่กันแลกัน โลเกน อันโลก อัจจเต กล่าวไว้ ๑

๒๕ ๐ เอกังคะ จายี วิกลเล สาสัตต นีสส์ วัตตเตเต
ทสสสามคคิมานิจฉิ กเรยย สุปริกขณิ ๑

เอกังคะ จายี แม่น้ำองค์ทั้งหลายมีประการอันกล่าวแล้ว
ในเมื่อองค์อันใดอันหนึ่ง วิกลเล ทำลาย สาสัตต อันว่าสภาวะสำเร็จ
ประโยชน์บริบูรณ์ นวัตตเต มีได้เป็นไป นีสส์ วัณญโนย แก่พระยานัน
สัพปรีโส อันว่าบรุษผู้มขัญญา อนิจฉิ เมาะ อนิจฉินโต อย่าได้ปราถนา
อสสามคคิ ชงกรियามีได้พร้อมเพียง คือจะออกหากด้วยกายแลจิต
ทสส สามิถสส แก่เจ้านัน กเรยย พงกระทำ สุปริกขณิ ชงกรिया

อันพิจารณาเนือง ๆ ๑ อธิบายว่า ราชบรมผู้เป็นข้าราชการ พึงกระทำ
ความเพียรเพื่อจะให้องค์ที่ปกกลไปนั้นให้บริบูรณ์ ๑

๒๖ อิตฺตานเมว ปจฺจุม มิจฺเจ คุณปลังคมํ
กเรยฺย คุณลยฺตํ ตโต เสสฺส ปริกฺขเย ๑

ราชา นาม ชออันว่าพระยา อิจฺเจ พิงปราถนา คุณปลังคมํ
ซึ่งกริยาอันเข้าไปใกล้ซึ่งสยบรุชอันมขญญามอาจารย์เป็นต้นอันกอบด้วย
คุณ อิตฺตานเมว ด้วยอาตมาแท้จริง ปจฺจุม ก่อน กเรยฺย พิงทำ
อิตฺตานเมว ซึ่งอาตมาแท้จริง คุณลยฺตํ ให้ประกอบด้วยคุณคือ
คิลปสาคร มีทรงช้างแลทรงม้าเป็นต้น ปริกฺขเย พิงพิจารณา เสสฺส
ซึ่งองค์ ๖ มีอำนาจเป็นต้นอันเกษ ตโต แต่ลำดับนั้น ๑

๒๗ ขญฺญวา พทฺธิมา เจว หินกถนวิจฺชนํ^{๒๓}
ทักฺโข ขโม สอฺช จ ธิมฺมิโก อนสฺยโยโก ๑

นราสโก อันว่าพระนราธิบผู้ประเสริฐ ขญฺญวา มีขญฺญา
พทฺธิมา เจว รู้พลนซึ่งอชณาไศรยแห่งผู้อื่น หินกถนวิจฺชนํ อาจเว้น
เสียซึ่งคำแห่งคนอื่นต่ำช้า ทักฺโข ฉลาดในที่ต่าง ๆ ขโม มี
พระไทยอันออกกลัน สอฺช จ มีพระไทยอันชอตรง ธิมฺมิโก ทรง
ซึ่งทศพิธราชธรรม อนสฺยโยโก มิได้วิศยาซึ่งสมบัติแห่งผู้อื่น ๑

๒๘ สญฺญุกโร สัมพันธาทิ สหยฺตโต จ สติมา^{๒๔}
ปรนาสชญฺญา วิโร ธิติมา ขยวิจฺจตฺตมา ๑

๒๓ ฉบับพม่าว่า หินกตา วิจฺจชนํ
๒๔ ,, สติยฺตโต จ สติติมา

นราสโก อันว่าพระนราธิบดิ์ผู้ประเสริฐ สุกุมโร กระทำ
 ชงกรรมคอกิริยาอันพิจารณาเป็นอันดีชงกรรมมีสรรเสริญแลติเตียนใน
 ความเพียรเป็นต้น สัมพันธาทิสหยัตโต จ อันประกอบด้วยคุณ ๖ ประการ
 คือ สัมพันธแลมิตรสัมพันธ แลย้ายเสียชงซาคักแลการณรงค
 แลทำลายเสียชงความรักแห่งกระษัตริย์ทั้งหลายอันเป็นซาคัก แลได้
 ชงทพง สติมา กอบด้วยสติอันอาจ คือคิกการงาน ปรนาสชัญญา
 ฐชงกิริยาอันทำลายแห่งพระยาทั้งหลายอันเป็นซาคัก วิโร อัน
 แกล้วกล้าสามารถ ธิติมา มีบุญญาอันตั้งมั่น ขยวัทฒชา อันรู้
 ชงสิ่งอันฉิบหายแลเจริญ

๒๘ ๐ อุปการกัญญโณ สุโร ๒๕ พุทธิเสวี อพยสโน
 ปริกชการี อนินโท ทัพหการี จ ปฏินญเณ ๗

นราสโก อันว่าพระนราธิบดิ์ผู้ประเสริฐ อุปการกัญญโณ ฐชง
 คุณแห่งผู้อื่น สุโร แกล้วกล้า พุทธิเสวี สรองเสพผู้ใหญ่ทั้งหลาย ๓
 คือผู้มีบุญญามาก แลมีอายุสงแลตระกูลอันสูง อพยสโน มีไต่กระทำ
 ชงการอันเป็นเหตุแห่งความฉิบหายมีชนไก่แลพนนเป็นต้น ปริกชการี
 มีปรกติพิจารณาแล้วกระทำ อนินโท มีไต่ติเตียนท่านผู้อื่นอันมิควร
 แก่ติเตียน ทัพหการี จ มีปรกติกระทำมัน ปฏินญเณ ในปฏินญาณแล้ว ๗

๓๐ ๐ อวิพยสนการัญญโณ ชิตโกโธ ชิตินทริโย
 อโลโก นิตทาลโส โน ๒๖ จากี วินยภาสโก ๗

๒๕ ฉบับพม่าว่า อุปการกัญญโณ สุโร
 ๒๖ ,, อโลโก น นิตทาลโส

นราสโก อันว่าพระนราธิบดิ์ผู้ประเสริฐ อธิปไตยสนการัญญโณ
 อันรูซึ่งเหตุอันทำลายแห่งคนอันเป็นข้าศึก ชิตโกโร อันชนะซึ่งความ
 โกรธ ชิตนัทรโย ชนะซึ่งอินทรีย์มีจักษเป็นต้น อโลโก มิได้มักมาก
 ในอามิศ โน นิต์ทาลโส มิได้มักหลยแลเกียจคร้าน จากิ มิปรกติ
 ขวิภาค วินยภาสโก มิปรกตีสั่งสอนซึ่งทาสกรรมกรอันมิได้ฉลาด
 ให้ฉลาด ๆ

๑๑ วิโมโห อปรคคโห ยียทสสิ สันตมานโก
 เทสกาลัญจ ชานาติ ยุตโต สัตตธัมเมน จ ๆ

นราสโก อันว่าพระนราธิบดิ์ผู้ประเสริฐ วิโมโห มิได้หลงลืม
 อปรคคโห มิได้กระทำซึ่งกรรมมีทำลายเสียซึ่งเขยวงาแห่งเมือง
 แลควักเสียซึ่งจักษแห่งเมือง แลย้ายเสียซึ่งธงไชยแห่งเมือง แล
 วิปริตแห่งเมืองเป็นต้น ยียทสสิ มีกริยาอันเล็งแลคเป็นทริก
 สันตมานโก นัยถอซึ่งคนเป็นลัปบุรุษ ยุตโต ประกอบไป สัตตธัมเมนจ
 ทัยวัตถ ๗ ประการเป็นเหตุเจริญแห่งสังสาระปัจจุบัน ชานาติ ฐึ
 เทสญจ ซึ่งประเทศอันคแลมิไคคกค กาลัญจ ซึ่งการอันควรแลมิได้
 ควรกค ๆ ขาพัน อธิบายว่าพระราชาบุตรแลพระเชษฐา ชื่อว่าเขยวงา
 แห่งเมือง คินนิกปราชญุราชปโรหิต อันรูซึ่งบัญญัติไตรเภท ชื่อว่าจักษ
 แห่งเมือง หม่ออำมาตย์ราชเสนอนยังยง ชื่อว่าคคะแห่งเมือง เศรษฐ
 คฤหขค ชื่อว่ามณฑลทองแห่งเมือง ฤาษีมุนิผู้มขัญญา ชื่อว่าธงไชย
 แห่งเมือง ลูกหญิงชายแห่งคนทั้งหลายคจแ่วนล่องแห่งบิคามารคา
 บิคามารคาคจมณฑลควงหน้า แลทำลายย้ายซึ่งบุตรแลธิดาผู้ อนถอ

เหาท่วยพละการ ซื่อว่าทำลายเสียซงหน้าเมือง พลทหารแกลวกกล้า
 ซื่อว่าเท่าแลมือแห่งเมือง เหตุคังนั้น อย่าฟังทำลายเสียซงเขยวงา
 เมือง อย่าควักเสียซงตาเมือง อย่าฟังทกเสียซงองไซยเมือง อย่าฟัง
 ยายเสียซงค้คะเมือง อย่าฟังแหวะเสียซงทองเมือง อย่าฟังทำลาย
 เสียซงหน้าเมือง อย่าฟังตคเสียซงเท่าแลมือแห่งเมือง ยุตโต
 สัตตธัมเมน ๑ ขาทแห่งบาฬีเปนคัรบ ๔ อธิบายว่า พระนราธิบติกย
 ท่วยหม่ออำมาตย์ข้าราชการให้ประชุมวันละ ๓ เวลา คือคิกอ่านปฎกษา
 กัน ๑ ยังกิจบ้านเมืองให้รายคาบพรอมเพรียง ๑ คือเฮาซงค่าส่วย
 แลให้ซงอาชญาแต่ตรงสมควร ๑ นยถอผู้เกาผู้แกมีอายุอันสูงแล
 ไวยอันสูง ๑ มีไตเขยคเขยนย้ายซงบุตรแลธิดาแห่งชาวเมืองคุโจร ๑
 เคยให้เคยบชาซงเทพยคาอันรักษาภายนอกแลภายในพระนครให้เป็นนิจ ๑
 ฟงพิทักษ์รักษาสมณะพราหมณาจารย์ท่วยติ ๑ ฟงประกอบไปท่วย
 ธรรม ๗ ประการคังกล่าวมาน้อย่าไคซาค ๗

๓๒ สัตตทถัญญโณ นียาสปโถ สักกามาวจรกุตโล ๒๗
 ทานสี่เล อภिरโต มีตตปัพพัญญู ภาสตี ๗

นราสโถ อันว่าพระนราธิบติผู้ประเสริฐ สัตตทถัญญโณ ฐีซง
 ฉันทะแห่งวาท นียาสปโถ ฉลาคในอุบาย สักกามาวจรกุตโล ฉลาค
 ในกิริยาอันพิจารณาซงความสนเท่ห้ อภिरโต ยินติ ทานสี่เล ในทาน
 แลคิล มีตตปัพพัญญู ภาสตี มีกิริยาอันยิ้มก่อนแล้วแลตรัสปภาไสย ๗

๒๗ ฉบับพม่าว่า สักกามัญฐานกุตโล

๓๓
 ๐ ยถาวุคฺเตหิ कुณเหहि สัมพันธ์โน โส นราสโก
 สกฺลํ เมทนํ ชิตฺวา ปุณฺณสิริสฺส ภาชโก ๑

โส นราสโก อันว่าพระนราธิบดินัน สัมพันธ์โน ประกอบไป
 कुณเหहि ทวฺยหมํคณทงฺหลาย ยถาวุคฺเตหิ มีประการอันกล่าวแล้ว
 ชิตฺวา ปรายแล้ว สกฺลํ เมทนํ ชงฺขาคักในพนแผ่นดินทั้งปวง ภาชโก
 ได้ ปุณฺณสิริสฺส ชงฺขุณฺณสิริ โหติ มี ๑

๓๔
 ๐ นิจํ สุตฺตโร ปุณฺณโณ เมธาวี อนุสฺยโยโก
 คุรฺปเสวโน ราชา ปุชฺชโปติ วิปลํ ยสํ ๑

โย ราชา อันว่าพระยาองค์โต สุตฺตโร ทรงชงฺกิริยาอัน
 สกฺข นิจํ เบนนิจ ปุณฺณโณ ประกอบทวฺยวจารณปุณฺญา เมธาวี มี
 ธรรมโมชปุณฺญา อนุสฺยโยโก มีได้ถูกชยาชงฺสมบัตฺแห่งผู้อื่น คุรฺปเสวโน
 สรียงเสพชงฺท่านผู้เป็นครู โส ราชา อันว่าพระยานัน ปุชฺชโปติ ถึง
 ยสํ ชงฺอิกฺริยยศแลบริวารยศ วิปลํ อันไพบลย์ ๑

๓๕
 ๐ ยุตฺโต สัตฺตหิ องฺเคหิ นิตฺตตถญฺจ พทฺธิมา
 สมิตฺโต ปถวี สัพฺพ ราชา เซตฺ วิจกฺขโณ ๑

โย ราชา อันว่าพระนราธิบดินัน ยุตฺโต ประกอบไป
 สัตฺตหิ องฺเคหิ ทวฺยองค์ทงฺหลาย ๗ มีประการอันกล่าวแล้ว แลวิตฺ
 ทงฺ ๗ เป็นเหตุแห่งความเจริญในปัจจุัน พทฺธิมา มีขุณฺญาอันรุชงฺ
 เหตุ ๖ ประการ มีฉนฺทะแห่งคนอันกล่าวเป็นต้น นิตฺตตถญฺจ ชงฺคัมภร
 นิตฺตสาทร วิจกฺขโณ ประกอบไปทวฺยวจารณปุณฺญาในกิริยาอันจะให้

ซึ่งรางวัลแลอาชญาอันสมควรแก่คุณแลโทษ โส ราชา อันว่าพระ
นราธิปไตย สัมผัส โธ อาจ เขตต์ เพื่อจะชนะ ปรณ ซึ่งขี้จามิตรใน
แผ่นดิน สกล ทั้งปวง ๑

๓๖ อินทาทิจโจ ๑ วาย ๑ ยโม มหาสมุทท์โก
จันท์ภุมบ์ชชุนโน ๑ รัญโญ อัญญุคณา ภาเว^{๒๘} ๑
อัญญุคณา อันว่าคุณ ๘ ประการ อินทาทิจโจ ๑ คือพระอินทร์
แลพระอาทิตย์กิติ วาย ๑ คือพระวายุเทวกากิติ ยโม ๑ คือ พระยายมกิติ
มหาสมุทท์โก ๑ คือ มหาสมุทท์กิติ จันท์ภุมบ์ชชุนโนโก คือ พระจันทร์แล
ภุมเทวกาแลอภวลาหกเทวกากิติ ภาเว พงมี รัญโญ แก่พระยา ๑

๓๗ ยถา สักโก เทวราชา อนุคณหาคี ปาณิน
นิกคหบคคเหเนว อินทสโม นราธิโป^{๒๙} ๑

สักโก อันว่าพระอินทร์ เทวราชา เปนพระยาแห่งเทวกา
อนุคณหาคี อนุเคราะห์ ปาณิน แก่เทวกาทั้งหลาย นิกคหบคคเหเนว
ด้วยกริยาอันซ่มซแลยกยอแท้จริง ยถา ฉนโต นราธิโป อันว่าพระนรา
ธิปไตย อินทสโม เสมอด้วยพระอินทร์ อนุคณหาคี พงอนุเคราะห์
ปาณิน แก่สัตว์ทั้งหลาย นิกคหบคคเหเนว ด้วยกริยาอันซ่มซแลยก
ยอแท้จริง ๑ อธิบายว่า พระนราธิปไตย พงซ่มซแลยกยอซึ่งข้า
ราชการอันสมควรแก่โทษแลคุณ ๑

๒๘ ฉบับพม่าว่า อินทัสส สักถัสส วายัสส ยมัสส สมุทท์ทัสส จ
จันท์ภุมบ์ชชุนนัสส รัญโญ อัญญุคณ โธ ภาเว

๒๙ ,, อินทสมา นราธิปา

๓๘ อัญญูมาลี ยถาทิจโจ ไทย์ หรติ วิสิภ
เอว รัฏฐเฐ พล ราชา หเว อาทิจจสาทิสโส ฯ

อาทิจโจ อันว่าพระอาทิตย์ ไทย์ ยงน้ำ หรติ ค่อยให้แห้ง
เหือด วิสิภ ทัวยรัคมีแห่งตน คือ ร้อน อัญญูมาลี สิ้น ๘ เดือน ยถา
ฉนโต ราชา อันว่าพระนราธิบดิ์ อาทิจจสาทิสโส เหมือนทัวยพระอาทิตย์
หเว พงนำไป พล ซึ่งของส่วยอันยังเกิด รัฏฐเฐ ในแวนแคว้นแห่ง
ตน วิสิภ ทัวยรัคมีแห่งตน คือสังคหะวัตถุอันชื่อว่าสัสสมะระ ฯ

๓๙ ปวิส สัพพภูทานิ ยถา จรติ มาลโต
เอว คุเยหิ ชาเนยย มาลุตัสส วัตตํ อิทํ ฯ

มาลโต อันว่าลม ปวิส เมื่อพัดไป สัพพภูทานิ ยงกายแห่ง
สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จรติ ก็จรไป ยถา ฉนโต ราชา อันว่าพระนรา
ธิบดิ์ ชาเนยย พงรู้ซึ่งเหตุอันค้แลร้าย คุเยหิ ทัวยคนสอดคนแถม
ทั้งหลาย เอว เมาะ ตถา ทังนิน อิทํ สัพพภูตปวิสจรรณํ อันว่ากิริยา
อันพัดจรไปในสัตว์ทั้งปวง วัตตํ เปนจาริต มาลุตัสส แห่งลม ฯ
อธิบายว่าตังไวซึ่งคนสอดคนแถมให้รู้เหตุค้แลร้าย ชื่อว่าเปนจาริตเหมือน
ทัวยลม ฯ

๔๐ ยถา ยัมยัมยัม วา ยัตตกาลํ นิปัจจติ
ยถารหิ ทณฺฑาทานิ ยมัสเสตํ วัตตํ ภาเว ฯ

ยโม อันว่าพระยายม นิปัจจติ ชักถาม ยัม ซึ่งคนอันเป็น
ทรกกติ ยัม ซึ่งคนอันมิได้เป็นทรกกติ ยัตตกาลํ ในกาลอันถึงซึ่ง

๓๐ ฉบับพม่าว่า มตถาลิ นิรััจฉติ

ควรแก้กรรม ยถา ฉนโต ราชา อันว่าพระนราธิปัตติ กเรยยะ พัง
 กระทำ ทัณฑทานัน ซึ่งกิริยาอันให้อาชาญา ยถารหิ โดยอันควรแก้
 โทษ เหว้ เมาะ ทถา เหมือนตังนั้น เอตํ ยัยายันิปัจจนทัณฑทานัน
 อันว่ากิริยาอันชักถามซึ่งคนรักแลซึ่งแลให้ซึ่งอาชาญานัน วัตตํ เปน
 จาริต ยมัสส แห่งพระยายม ภาเว พงมิ ฯ

๔๑ ยถา ปุเรนตี ชุททกา ลินธุ อากังขยิ วินา
 ทถา นากังขเย ราชา สมุททัสส อิท วัตตํ^{๓๑} ฯ

ลินธุ อันว่าพระมหาสมุท วินา เว้นแล้ว อากังขยิ ซึ่งความ
 ปรารถนาแห่งน้ำอันจะไหลไปสู่แม่น้ำน้อย ชุททกา อันว่าแม่น้ำน้อย
 ทั้งหลาย ปุเรนตี เต็ม ยถา ฉนโต ราชา อันว่าพระนราธิปัตติ
 นากังขเย มีพึงปรารถนา สัพพณัน ซึ่งทรัพย์ทั้งปวง ทถา เหมือน
 ตังนั้น อิท น อากังขนิ อันว่ากิริยามิไต่ปรารถนานัน วัตตํ เปนจาริต
 สมุททัสส แห่งสมุท ภาเว พงมิ ฯ

๔๒ ปริปุณเณ ยถา จันทิ ทิสวา หาสันติ มนุสสา^{๓๒}

เอว สัพเพ ชนา นิจิ ตุสสันติ ราชินอ มุขิ

ตโต ทัสเสยย อตตานัน จันทสโม นราธิโป ฯ

มนุสสา อันว่ามนุษย์ทั้งหลาย ทิสวา เห็นแล้ว จันทิ ซึ่ง
 พระจันทร์ ปริปุณเณ อันบริบูรณ์ หาสันติ ชนสมยินตี ยถา ฉนโต

๓๑ ฉบับพม่าว่า สมุททัสส วัต อิท

๓๒ ,, ทิฐฐา หสันติ มานสา

สัพเพ ชนา อันว่าชนทั้งหลายทั้งปวง ทิสฺวา เห็นแล้ว มุขิ ซึ่ง
พระภักตร์ ราชีโน แห่งเจ้า ศุสฺสันติ ชนชมยินคิ นิจฺจํ เป็นนิจ
เฮว เหมอนตังนัณ ตโต เมาะ ตสฺมา เหตุตังนัณ นราธิโป อันว่า
พระนราธิบคิ จันทสโม เสมอด้วยพระจันทร์ ทิสฺเสยฺย พิงส์ำแดง
อิตตานํ ซึ่งองค์ ๆ

๔๓ ๐ ยถา สัพฺพานิ ภูตานิ ภูมิ ธารยกา สมนํ^{๓๓}
โปริชนปทํ สัพฺพํ ตถา ราชายี ธารเย ฯ

ภูมิ อันว่าแผ่นดิน ธารยกา มีปรกติทรงไว้ ภูตานิ ซึ่ง
สัตว์ทั้งหลายอันคิแลชั่ว สัพฺพานิ ทั้งปวง สมนํ เสมอกัน ยถา
ฉนฺไต ราชายี แม้นอันว่าพระนราธิบคิ ธารเย พิงทรวงไว้ โปริชนปทํ
ซึ่งชาวเมืองน้อยแลเมืองใหญ่แลชาวแคว้นแคว้นชนบท สัพฺพํ ทั้งปวง
สมนํ ให้เสมอ ตถา เหมอนตังนัณ ฯ

๔๔ ๐ บัชฺชนโน จตโร มาสํ อาเปหิ อภิวัสฺสติ
เฮว โยเช ปรีพฺพยา อภิตฏฺฐเฐ นราธิโป ฯ

บัชฺชนโน อันว่าเมฆ อาเปหิ ย้งนำทั้งหลาย อภิวัสฺสติ
ให้ตก จตโร มาสํ สัน ๔ เดือน ยถา ฉนฺไต นราธิโป อันว่า
พระนราธิบคิ โยเช ย้งสรโยธาทั้งหลาย อภิตฏฺฐเฐ พิงให้ยินคิ
ปรีพฺพยา ด้วยของรางวัล เฮว เหมอนตังนัณ ฯ

๔๕ ๐ สฺหา เอกํ พกา เอกํ ลิกฺখে จิตฺตาริ กุกฺกฏา
บญฺจ กากา ราชานาม น สฺสนา ตินิ คิทรภา^{๓๔} ฯ

๓๓ ฉบับพม่าว่า ภูมิ ธารยเต สมนํ
๓๔ ,, ,, น สฺสนา ตริคิทรภา

๕๑ ราชานาม ชื่อนว่าพระยา ลักเช พงสำเนยก เมาะว่า
 พงคเยยงอย่าง เอก วัตต ชงจาริตอนหนึ่ง สหิ แต่ราชสห
 ลักเช พงสำเนยก เอก วัตต ชงจาริตอนหนึ่ง พกา แต่ณกยาง
 ลักเช พงสำเนยก จิตตาริ วัตตานิ ชงจาริตทั้งหลาย ๕ กุกุกุฉา
 แต่ไก ลักเช พงสำเนยก ยัญจ วัตตานิ ชงจาริตทั้งหลาย ๕ กากา
 แต่กา ลักเช พงสำเนยก ฉ วัตตานิ ชงจาริตทั้งหลาย ๖ สหิ
 แต่สนช ลักเช พงสำเนยก ตนิ วัตตานิ ชงจาริตทั้งหลาย ๓ คัทธภา
 แต่ลา ๗

๕๒ ๐ มหากัมม ชุททกั วา ยั กัมม กาทมิจฉติ
 สมารมเณน กาทัพพิ สหิ เอกิ ตถา ภเว ๓๕ ๗

๕๓ ราชานาม ชื่อนว่าพระนราธิบติ อิจฉติ ปราถนา กาคุ เพอจะกระทำ
 ยั กัมม ชงการงานอันใด มหากัมม วา คือกการใหญ่กิติ ชุททกั
 วา คือกการนอยกิติ ตั กัมม ชื่อนว่าการนอยแลใหญ่ขึ้น ริญญา
 อันพระนราธิบติ กาทัพพิ พงกระทำ สมารมเณน ค้วยกิริยาอันขัรารภ
 เสมอกัน เอกิ วัตต ชื่อนว่าจาริตอนหนึ่ง สหิ แต่ราชสห ภเว
 พงมิ ตถา ค้วยประการคิงกล่าวแลวันน ๗

๕๔ ๐ อินทริยานิ สัสยโม พโกว ชุณทิตโต ภเว
 เทสกาโลปยัณนานิ สัพพกัมมานิ สาธเย ๗

๕๕ ราชานาม ชื่อนว่าพระนราธิบติ ชุณทิตโต มัชฌญา สัสยโม
 สัรววมเปอนอนคิ อินทริยานิ ชงอินทริยทั้งหลายมิจกษุเปอนัน ภเว

๓๕ ฉบับพม่าว่า สัพพารมเณน กาทัพพิ สหิ เอกิ ตถา ภเว

พงมี พโกว คุจตังนคยาง สัพพกัมมานิ ยังการงานทั้งหลาย
ทั้งปวง เทสกาโลปยันทานี อนถังชงเทคกาลทอนควร สาธเย พงให้
ล้ำเรี ๗

๕๙ ๐ ปุพพิญจันญจ ยุทธญจ สวิภาคญจ พนธิ
ถียา อกกกมมฤตตญจ ลิกเช จิตตารี กุกกุกญา ๗

ราชา อินว่าพระนราธิยติ ลิกเช พงล้ำเนยก จิตตารี วัตตานี
ชงจาวตทั้งหลาย ๔ กุกกุกญา แต่ไก่ ปุพพิญจันญจ คือกรียาอนตน
ก่อนคนทั้งปวงกคิ ยุทธญจ คือแกลวกลาในกรียาอนชนกคิ สวิภาคญจ
คือกรียาอนจำแนกอาหารกคิ พนธิ ด้วยไก่ทั้งหลายอันเป้นเฝ้าพนธิ
ถียาอกกกมมฤตตญจ คือกรียาชนเหยยชงแม่ไก่แล้วแลเสพิกคิ ๗

๕๙ ๐ คุเยห เมถุน เปกขญจ โภชนน ญาตีสังคโห
วิโลกเปกขานาลลิส ๗ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

ราชา อินว่าพระยา ลิกเชยย พงล้ำเนยก ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
จาวตทั้งหลาย ๕ วายสา แต่กา เมถุนญจ คือกรียาอนเสพอสธรรมกคิ
คุเยห ในทลข เปกขญจ คือกรียาอนเลงแลตุมากกคิ ญาตีสังคโห
๗ คือกรียาอนเรียกญาตแลแล้วแลกินกคิ โภชนน ชงโภชนะ วิโลก
เปกขญจ คือกรียาตแคงตาตูกคิ อนาลลิส ๗ คือกรียามีไตเกยง
ครานกคิ ๗

๕๐ ๐ อนาลลิสมตีสันโตโต สุนิตทา สุปโพธนา
ทพหฤตคิ ๗ สุรวญจ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๕๓ อิตยัมพฺยาตีเมธุนา วัจฺยบสฺสวานิโรธา

ทิวา สฺยฺยา ชาครา วัจฺยโต โรคา ภวันฺติ ๑ ๑

โรคา อันว่าโรคทั้งหลาย ภวันฺติ มี อิตยัมพฺยา ๑ เหตุ
บริโภคน้ำมากยิ่งนักก็ อติเมธุนา ๑ เหตุเสพเมธุนมากยิ่งนักก็
วัจฺยบสฺสวานิโรธา ๑ เหตุออกกลิ่นไว้ซึ่งองจาระแลบสฺสวาระก็ สฺยฺยา ๑
เหตุหลบก็ ทิวา ในกลางวัน ชาครา ๑ เหตุตบก็ วัจฺยโต
ในกลางคืน ๑

๕๔ อิตยัมพฺยา น ชิริตี นิรมฺพฺยาฮี เอว โส

ตฺสฺมา คหณิติกฺขาย มหฺ มหฺ ภฺรึ ยเว ๑

อาหาโร อันว่าอาหาร น ชิริตี มีไต้ย้อย อิตยัมพฺยา เหตุ
บริโภคน้ำมากยิ่งนัก โสเอว โทโส อันว่าโทษอันอาหารมีไต้ย้อยนั้น
แท้จริง ภเว พิงมี นิรมฺพฺยาฮี แม้นเหตุมีไต้บริโภคซึ่งน้ำ ตฺสฺมา
เหตุดังนั้น ปุคฺคโล อันว่าบุคคล ยเว พิงบริโภคน้ำ มหฺ มหฺ แต่
ขณะ แต่ขณะ ภฺรึ มีสภาวะอย่าไต้ย้อยไต้มาก คหณิติกฺขาย เพื่อ
ยังเพลิงธาตุในท้องให้กล้า ๑

๕๕ ภูทฺวาว ทาว อาเสยฺย ๓๘ ยาว อันนํ ปติภฺจฺจิตํ

ตโต สตปทํ คินฺทฺวา วามบสฺสเสน ลวเส ๑

ปุคฺคโล อันว่าบุคคล ภูทฺวาว บริโภคแล้ว อันนํ อันว่าเข้า
ปติภฺจฺจิตํ ตั้งอยู่ คือ ยังมีไต้ซาบไป ยาว ๑ เท้าโต อาเสยฺย พิง

๓๘ ฉบับพม่าว่า ภูทฺวา ราชาว อาเสยฺย

นั่งอยู่ ตาว ทรายนั้น ปุคฺคโล อันว่าบุคคล คันทวา จงกรมแล้ว
 สดปทํ สันรอก้าว ตโต ในลำคั้นนั้น ล้วงเส ฟิงไสยาคนั้น วามขัสเสน
 โดยข้างเบื้องซ้าย ฯ

๕๖ ๐ ฤๅญฺเช ปุพฺเพน อายุตฺถิ ๓๘ ธนฺตฺถิ ทักขินามุโข
 ยสฺสฺถิ บัจฉิเมเนว น ฤๅญฺเช อุตฺตรามุโข ฯ

ปุคฺคโล อันว่าบุคคล อายุตฺถิ มีประโยชน์ด้วยอายุอันยืน
 ปุพฺเพน มีหน้าไว้ข้างบรรพทิศ ฤๅญฺเช ฟิงบริโภาค ปุคฺคโล อันว่า
 บุคคล ธนฺตฺถิ มีประโยชน์ด้วยทรัพย์ ทักขินามุโข มีหน้าจำเพาะ
 ต่อทิศทักษิณ ฤๅญฺเช ฟิงบริโภาค ปุคฺคโล อันว่าบุคคล ยสฺสฺถิ
 มีประโยชน์ด้วยยศศักดิ์ บัจฉิเมเนว มีหน้าไว้ข้างปัจฉิมทิศแท้จริง
 ฤๅญฺเช ฟิงบริโภาค ปุคฺคโล อันว่าบุคคล อุตฺตรามุโข มีหน้าจำเพาะ
 ต่ออุดรทิศ น ฤๅญฺเช ออย่าฟิงบริโภาค ฯ

๕๗ ๐ ภูตฺวา นิตฺทายโต ภูลฺลํ ทิฏฺฐุโต พลวฺทฺตมนฺนิ
 อายุ จังคมโต นิจฺจํ มัจฺจุ ธาวติ ธาวโต ฯ

ภูลฺลํ อันว่ากายอันพี ภูเว ฟิงมี ปุคฺคลิสฺสํ แก่บุคคล ภูตฺวา
 นิตฺทายโต อันบริโภาคแล้วแลนอน พลวฺทฺตมนฺนิ อันว่าความเจริญ
 กำลัง ภูเว ฟิงมี ปุคฺคลิสฺสํ แก่บุคคล ภูตฺวา ทิฏฺฐุโต อันบริโภาค
 แล้วแลยืน อายุ อันว่าอายุอันเจริญ ภูเว ฟิงมี ปุคฺคลิสฺสํ แก่บุคคล
 ภูตฺวา จังคมโต อันบริโภาคแล้วแลจงกรม มัจฺจุ อันว่าพระยามัจจุราช

ธาวที ทิกตาม ปุคฺคัลลิสฺส ชิงฺขุคคฺล ภูตฺวา ธาวโต อั้นฺบริโภคแล้ว
 แลวงแล่น นิจฺจํ เปนนิจ ๗

๕๘ ๐ ปุพฺเพ ลีรลล เมธาวี ทิฌมาย ทักฺขิเณ ลีโร
 ขัจฉิเม จิตฺตสันฺตทาโป มรณํ นิตฺโทตฺตเว ลีโร ๕๐ ๗

ปุคฺคโล อั้นฺวายคคฺล ปุพฺเพ ลีรลล มิคฺคะไวขางฺบรรพทิก
 นิตฺเท หลับนอน เมธาวี มขฺญญา ภาเว พงฺมึ ปุคฺคโล อั้นฺวายคคฺล
 ทักฺขิเณ ลีโร มิคฺคะไวขางฺทกฺกษิณทิก นิตฺเท หลับนอน ทิฌมาย
 มอายยน ภาเว พงฺมึ ปุคฺคโล อั้นฺวายคคฺล ขัจฉิเม ลีโร มิคฺคะไว
 ขางฺขัจฉิมทิก นิตฺเท หลับนอน จิตฺตสันฺตทาโป เเคอกรอนฺจิตฺร ภาเว
 พงฺมึ ปุคฺคโล อั้นฺวายคคฺล อุตฺตเว ลีโร มิคฺคะไวขางฺอฺกรทิก นิตฺเท
 หลับนอน มรณํ อั้นฺวาคความตาย ภาเว พงฺมึ ๗

๕๐ ฉบับพม่าว่า ภาเว มรณมุตฺตโร

ราชันติ พระญาณวิจิตร (สิทธิ โสจนานนท์) แปล

๕๘	นิจัน ฉันทญจ ติณานิ	ภูมึ นเขน เลขนั
๐	ปาเท สจัน โธวัญจ	ทันตอ อโรวณัมบี จ
	วัตถานัน มลันญญเจะ	เกส้าน สขตัมบี จ
	เทว สาเย จาบี นททญจ	นิวตถสยณัมบี จ
	อติเรกภคตญญเจะ	อังกขัญญจ โปถนั
	อนสามิ พิสสหนุ	นาสักขิ ลักขหริตฺ ๗

อนสามิ อันว่าเทพยดาชื่อว่าภูเวระผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ พิสสหนุ
 แลเทพยดาชื่อว่าพิศหนุ (วิศศุกรม) ผู้กำจัดเสียซึ่งพิษ (โทษ
 พืชคือขบถวะทุกขภัยอันตรายทั้งปวง) นาสักขิ ไม่สามารถ ลักขหริตฺ
 จะนำสิริมงคลมา นิจัน ติณานิ ฉันทญจ ขังพระเจ้าแผ่นดินผู้ไม่ปราถนา
 จะตกเสียซึ่งหญ้า กล่าวคือออกศัลยกรรมอันรกชฎอยู่ในพระราชฤไทย
 ทัวย ภูมึ นเขน เลขนั จ ผู้ชกเขียนภาคพนแผ่นดินทัวยพระนชาทัวย
 ปาเท สจัน โธวัญจ ไม่ชำระล้างพระบาทให้หมดจดสะอาดทัวย ทันตอ
 อโรวณัมบี จ ไม่ชำระล้างพระทนต์ให้หมดจดสะอาดทัวย วัตถานัน มลันญญ
 เจะ มีพระภษาผ้าทรงเสร์้าหมองทัวย เกส้าน สขตัมบี จ มีพระ
 เกษาแห้งผากทัวย เทว สาเย จาบี นททญจ บรรทมหลับในทสิริ
 ไสยาศน์ตลอดสองเวลาทัวย (ตั้งแต่ย่ำค่ำตลอดรุ่ง) นิวตถสยณัมบี จ
 บรรทมหลับปราศจากพระภษาผ้าทรงทัวย (เปลือยพระองค์บรรทม)
 อติเรกภคตญญเจะ เสวยพระกระยาหารให้สิ้นเหลือเกินประมาณทัวย

องค์บุญญ์ไปณั จ ประหัญประหารพระสิริราชวระของพระองค์เอง แล
 โขยคเตยงตั้งพระแท่นที่ทรงพระบรรทมด้วย ฯ (เทพยดาทั้งหลายไม่
 สามารถจะนำสิริมงคลมาให้พระเจ้าแผ่นดินที่ทรงประพฤติกังกล่าวมานี้)

๖๐	สิริลี ษุย์โผ	จรโณ ษุย์ชิต
	วรัังคณา เสวนา	อัสยโภชนันญ์
	อนนสาฎิ น จ	ษุญจเมถุน
	จิวิ ปติภูษิตุ โท ลภเต	สิริ ราชา ฯ

ราชา อันว่าพระราชา สิริลี ษุย์โผ จ ทรงประทับคอกไม้ณพระ
 เคียรท้วย จรโณ ษุย์ชิต จ มีพระบาทหมคจคสอาดที่สมควรเป็นที่
 ลักการะบูชาด้วย วรัังคณา เสวนา จ ทรงสังวาคกับด้วยพระราชเทวีซึ่ง
 มีพระขวรกายประกอบไปด้วยสิริลักษณะอันประเสริฐด้วย อัสยโภชนัน จ
 เสวยพระกระยาหารแต่ล้วนของที่ยังสดด้วย (ไม่เป็นของล่วงเลยเวลา
 ไป) อนนสาฎิ จ ไม่ปราศจากพระภูษาผ้าทรงด้วย น จ ษุญจเมถุน
 เว้นเสียซึ่งเมถุนสังวาค อันประกอบไปด้วยโทษห้าประการด้วย จิวิ
 ปติภูษิตุ จะเป็นผู้ตำรงพระชนมายุอยู่สิ้นกาลนาน ลภเต ย่อมได้
 สิริ ซึ่งความเจริญสง่าราศี ฯ

๖๑	วาจาทณทั ผุสสิญจ	อิตตทุสนเมว จ
	ปานิตถิ อนกัพัญจ	พัยสนานิ มหิปติ ฯ

มหิปติ อันว่าพระเจ้าแผ่นดิน (วิวัชชเย พิงเว้นเสีย) พัยสนานิ
 ซึ่งเหตุแห่งความนิยหายทั้งหลาย วาจาทณทั จ คือ ตรัสให้ลงพระ

ราชาชาญาเร็วพลันนักหาทันไ้ทรงพระราชวิจารณ์ให้ถ่องแท้ก่อนด้วย
 ฌรูสญฺจ คือตรีสพระวาจาหายด้วย อิตฺตทุสนเมว คือประทุษร้าย
 ทรพฺยสมบัตฺตของตนแลของผูอื่นด้วย ปานีตถ จ คือ มีปรกตคมน้ำ
 สรวานแลทรงสังวาศกยด้วยสตรภาพมากเกินประมาณด้วย อนกัฬญฺจ
 คือเล่นในสิ่งที่ไม่ควรเล่นด้วย ฯ

๒๒ อัจฉินฺต เสวมานานํ พยสนานิ เอทานิ หิ
 พหุโทษา ชนยฺนติ ตัสมา เอเต วิวชชเย ฯ

หิ คำที่กล่าวมานี้ถูกต้องแล้ว เอทานิ พยสนานิ อันว่าเหตุ
 แห่งความฉิบหายทั้งหลายเหล่านี้ พหุโทษา ทำสิ่งที่มีโทษเป็นอัน
 มากทั้งหลาย ชนยฺนติ ให้เกิดมี เสวมานานํ แก่พระเจ้าแผ่นดินผู้
 ประพฤติอยู่ทั้งหลาย อัจฉินฺต มากเหลือล้น ตัสมา เหตุนี้ มหิปติ
 อันว่าพระเจ้าแผ่นดิน วิวชชเย พงเวนเสีย เอเต เมาระ เอทานิ พยสนานิ
 ซึ่งเหตุแห่งความฉิบหายทั้งหลายเหล่านี้ ฯ

๒๓ มหตฺ อุนยฺนทานํ อิทํ ปานํ มหาอิติ
 อิตฺตธนมตฺตสํสํกตํ สิริยสํกตํ ชเห ฯ

อิทํ ปานํ อันว่าการคมน้ำสุรพานัน มหาอิติ เป็นความ
 เสียดใหญ่ มหตฺ อุนยฺนทานํ ของผู้ประพฤติเป็นอันมาก สุราปาน
 อันว่าผู้คมน้ำสุรพาน ชเห พงละเสียไ้ อิตฺตธนมตฺตสํสํกตํ สิริยสํกตํ
 ซึ่งทรพฺยสมบัตฺตแลความรูความสามารถแลสิริมงคล แลอิศริยยศแล
 เกียรติคุณซึ่งมีในตน (ของตน) ๒ ฯ

๒๔ สุราปานัสส โยเคน พหุขัญญา วินัสสติ
สัจจํ ปาณํ น ชานาติ ภักขาภักขัญจ โน คณิ ฯ

พหุขัญญา อันว่าขัญญามาก วินัสสติ ย่อมฉิบหายไป
โยเคน เพราะความติด สุราปานัสส ของการคมน้ำสุราขาน สุราปาโน
อันว่าผู้คมน้ำสุราขาน สัจจํ น ชานาติ ฯ ย่อมไม่รู้จักคำจริงแลไม่
จริงด้วย ปาณํ น ชานาติ ฯ ย่อมไม่รู้จักสัตว์เป็นแลสัตว์ตายด้วย
ภักขาภักขัญจ โน คณิ ไม่เลือกอาหารที่กินได้ไม่ได้ด้วย ฯ

๒๕ ชายวียํ จ มาตริ กุปาทิวีย สัมมริ
ชุตทกัปปิ อตีวีย สุราปาโนติมัญญติ ฯ

สุราปาโน อันว่าผู้คมน้ำสุราขาน ชายวีย มาตริ อติมัญญติ ฯ
ย่อมสำคัญมารดาว่าเหมือนภรรยาด้วย กุปาทิวีย สัมมริ อติมัญญติ ฯ
ย่อมสำคัญเข้าเรือนของตนว่าเหมือนที่ลุ่มมีบ่อน้ำเป็นต้นด้วย ชุตทกัปปิ
อตีวีย อติมัญญติ ฯ ย่อมสำคัญแม่เหตุการณเล็กน้อยว่าใหญ่โต
เหลือเกินด้วย ฯ

๒๖ อีปป์กัปปิ สมุททัง ว สุมุททัง ฏลวีย
ราชานันนํ มิตตวีย สุราปาโนติมัญญติ ฯ

สุราปาโน อันว่าผู้คมน้ำสุราขาน อีปป์กั สมุททัง อติมัญญติ ฯ
ย่อมสำคัญน้ำนอยกว่าเหมือนทะเลบ้าง สุมุททัง ฏลวีย อติมัญญติ ฯ
ย่อมสำคัญทะเลว่าเหมือนขนนกบ้าง ราชานันนํ มิตตวีย อติมัญญติ ฯ
ย่อมสำคัญพระเจ้าแผ่นดินว่าเหมือนเพื่อนเล่นบ้าง ฯ

๒๗ สันตัญญูจิก ฆนทานิ กลหิ โวคการณิ
 อภิตติ โภขันธัส ขัญญาทุพฺพลการณิ ฯ

สุรายานิ อินฺวการคฺมนําสุรายาน (ฉฺโทยเส ฆนยติ ย่อม
 ให้เกิดโทษหกประการ) สันตัญญูจิก ฆนทานิ คือความเลื่อมทรพฺย
 เห็นทันตา หนึ่ง กลหิ ก่อการทะเลาะวิวาท หนึ่ง โวคการณิ
 ทำให้เกิดโรค หนึ่ง อภิตติ ไม่มีคนสรรเสริญ หนึ่ง (เสียชื่อเสียง)
 โภขันธัส ก่าจกเสียชงอวยวระททำคามลอายุให้กำเรบ หนึ่ง (หมค
 ความละอาย) ขัญญาทุพฺพลการณิ ทำขัญญาให้เลื่อมทราม หนึ่ง ฯ

๒๘ สฺทฺธาจารย์วชชตา อิตฺตา มตาव พฺนธวา
 นิสฺโสกา น หิโรตฺตยฺปา กิจฺฉา ลภติ ขิจฺเจเย ฯ

อิตฺตา อินฺวานกเลงเหลาทงหลาย สฺทฺธาจารย์วชชตา เว้นเสีย
 แลวจากคามประพฤติอันสอาด พฺนธวา ถึงมพวกพองญาตพนอง มตาव
 ก็เหมือนคนตายแลว นิสฺโสกา เปนคนไม่วิสฺกโคก น หิโรตฺตยฺปา
 เปนคนไม่วิสฺกกลอายุแลสคั้ง ลภติ ย่อมได้ ขิจฺเจเย ชงขิจฺยเควรอง
 อาศฺรยทงหลาย กิจฺฉา โดยผลเควอง ฯ

๒๙ น พฺนธวสฺส ปตฺติจฺฐา น กรุณา น ขิสฺสตา
 โลกทวฺยํ น ฆานาติ มายาวิ กุลเกติโน ฯ

พฺนธวา อินฺวาพวกพองญาตพนองทงหลาย ปตฺติจฺฐา จะเป
 ทพงไค อสฺส อิตฺตสฺส ของนงเลงเหลานน นตถิ ก็ไม่มี กรุณา อินฺวา
 คนมีใจกรุณาทงหลาย ปตฺติจฺฐา จะเปทพงไค อสฺส อิตฺตสฺส ของ
 นงเลงเหลานน น อิตฺถิ ก็ไม่มี ขิสฺสตา อินฺวาคนผู้คแลทงหลาย

ปติภูริชา จะเป็นทพงไค อัสส อุตตสส ของนกลองเหล่านัน นอติถ
ก็ไม่มี โส อุตโต อันว่านกลองเหล่านัน มายวี่ เป็นคนมักล่อลวง
กุลเกทีโน เป็นคนมักทำลายตระกูล น ชานาติ ย่อมไม่รู้
โลกทวยี่ ซึ่งโลกทั้งสอง (ทั้งโลกนี้แลโลกน้า) ฯ

๗๐ เพทามัจจุสหัสชานัน น สัททหติ ภาสตี
อุตตกามจราพทติ อันโรวีย วินายโก
อจิวิ พยสนัน บัตโต โย โส ราชาลี สัตตฎิ ฯ

โย ราชา อันว่าพระราชาก็คไค น สัททหติ ไม่ทรง
เชอพง ภาสตี ซึ่งคำพิคทล เพทามัจจุสหัสชานัน ของอำมาตย์ซึ่งเป็น
บณทตมขณญาคความรุมีใจจงรักภักดีทั้งหลาย โส ราชา อันว่าพระ
ราชาองค์นัน อุตตกามจราพทติ เป็นผู้ปราศจากพระปรีชา ทรงประพฤติ
แต่ตามพระประสงค์ของพระองค์ อันโรวีย วินายโก เหมือนคน
จักษบอดปราศจากคนนำทาง อจิวิ ไม่ช้านาน บัตโต ก็จะได้ พยสนัน
ซึ่งความพินาศ สัตตฎิ เพราะราชสัตรูทั้งหลาย อสิ มี ฯ

๗๑ โโก อหิ เทสกาโล โโก เก สมาติสมา คุณา
อมิตตา โโก สหาโย จ กา สัตติ พหมายา กา
กัญญผล มม วิริ ก กम्मสส สัสมีปท
สัมบตยวิพนโธ โโก จ เกทกต กถตตร
วิญญู ราชคคมิจเจว กम्मสทเช วิชานต ฯ

บณทตตา อันว่าบณทตทั้งหลาย อาหุ กล่าวแล้ว ราชคค
ซึ่งพระราชามีสงสคประเสริฐ วิญญู กว่าพระราชาทันหลาย ราชคคอิติ

ว่าพระราชผู้ส่งสดประเสริฐ^{๕๕} กงน^{๕๖} กัมมสิทธิ์^{๕๗} วิชา^{๕๘} วิชา^{๕๙} เพราะพระ
 ราชผู้ส่งสดประเสริฐ^{๕๕} นั้นทำกิจการงานของบัณฑิตทั้งหลายให้สำเร็จได้
 เหว^{๕๖} ทวยทรงพระดำริห์^{๕๗} ทราบชัด^{๕๘} ทวยพระปรีชาญาณ^{๕๙} อย่างนี้ อิติ ว่า
 โภ อห^{๖๐} ๑ เราเป็นอย่างไรก็ดี โภ เทสกาโล ๑ ประเทศตำบล
 แลกาลสมัยเป็นอย่างไรก็ดี เก สมามิตสมา^{๖๑} คุณา ๑ คนทั้งหลาย
 มีคุณสมบัติ^{๖๒} มากกว่ากันเป็นอย่างไรก็ดี เก อมิตตา ๑ ใครเป็น
 ชาติ^{๖๓} สัตว์^{๖๔} กันก็ดี โภ สหาโย ๑ ใครเป็นสหายกันก็ดี กา สัตติ ๑
 ความสามารถ^{๖๕} ของคนเป็นอันมาก^{๖๖} เป็นอย่างไรก็ดี กา พหุมายา ๑
 อาย^{๖๗} เล่ห์กล^{๖๘} ของคนเป็นอันมาก^{๖๙} เป็นอย่างไรก็ดี กิณฺณผล^{๗๐} มม^{๗๑} วิริ^{๗๒} ๑
 ความเพียร^{๗๓} ของเราจะมีผล^{๗๔} ไรก็ดี กิ กัมมัสส^{๗๕} สสัมปท^{๗๖} ๑ ผล
 สำเร็จ^{๗๗} ของกิจการงานจะมี^{๗๘} ไรก็ดี โภ สัมปัตยวิพน^{๗๙} โภ ความเจริญ
 แลไม่เจริญ^{๘๐} จะมี^{๘๑} ไรก็ดี กถ^{๘๒} เกทกต^{๘๓} ๑ ถ้อยคำ^{๘๔} ที่คนกล่าว^{๘๕} กระทำ
 ให้แตก^{๘๖} ราวกัน^{๘๗} ไรก็ดี กถ^{๘๘} ตต^{๘๙} ๑ ถ้อยคำ^{๙๐} ที่คนกล่าว^{๙๑} ล่วง^{๙๒} เกินกัน
 ไรก็ดี กงน^{๙๓} ๑

๗๒	วิจิ ^{๙๔} เต	กัมม ^{๙๕}	ข ^{๙๖} จ ^{๙๗} เส	วิ ^{๙๘} จ ^{๙๙} ส ^{๑๐๐} ห ^{๑๐๑} ช ^{๑๐๒} ช ^{๑๐๓} โป ^{๑๐๔} วิ ^{๑๐๕} น ^{๑๐๖}
๑	พล ^{๑๐๗} ทั ^{๑๐๘} ธ ^{๑๐๙} น ^{๑๑๐} เท ^{๑๑๑} ส ^{๑๑๒} น ^{๑๑๓} ญ ^{๑๑๔} ๑			โย ^{๑๑๕} ช ^{๑๑๖} ต ^{๑๑๗} น ^{๑๑๘} ส ^{๑๑๙} ส ^{๑๒๐} ต ^{๑๒๑} น ^{๑๒๒} ๑
	อิ ^{๑๒๓} ธ ^{๑๒๔}	โล ^{๑๒๕} ก ^{๑๒๖} ป ^{๑๒๗} รั ^{๑๒๘} ญ ^{๑๒๙} เจ ^{๑๓๐} ๑		ก ^{๑๓๑} ต ^{๑๓๒} ต ^{๑๓๓} พ ^{๑๓๔} พ ^{๑๓๕} อ ^{๑๓๖} ก ^{๑๓๗} ต ^{๑๓๘} ม ^{๑๓๙} ย ^{๑๔๐} ๑ ๑

ราชา^{๑๔๑} อันว่าพระราช^{๑๔๒} วิจิ^{๑๔๓} เต^{๑๔๔} ควร^{๑๔๕} ค^{๑๔๖} ติ^{๑๔๗} อ^{๑๔๘} วิ^{๑๔๙} จ^{๑๕๐} ส^{๑๕๑} ห^{๑๕๒} ช^{๑๕๓} ช^{๑๕๔} โป^{๑๕๕} วิ^{๑๕๖} น^{๑๕๗}
 กัมม^{๑๕๘} ๑ ถึง^{๑๕๙} ก^{๑๖๐} ก^{๑๖๑} ิ^{๑๖๒} การ^{๑๖๓} ของ^{๑๖๔} ชาว^{๑๖๕} เมือง^{๑๖๖} ช^{๑๖๗} ึ่ง^{๑๖๘} เป็น^{๑๖๙} ส^{๑๗๐} ต^{๑๗๑} ร^{๑๗๒} ก^{๑๗๓} น^{๑๗๔} แล^{๑๗๕} เป็น^{๑๗๖} มิ^{๑๗๗} ต^{๑๗๘} ร^{๑๗๙} ก^{๑๘๐} น^{๑๘๑} ท^{๑๘๒} วย^{๑๘๓}
 พล^{๑๘๔} ทั^{๑๘๕} ธ^{๑๘๖} น^{๑๘๗} เท^{๑๘๘} ส^{๑๘๙} น^{๑๙๐} ๑ ถึง^{๑๙๑} ก^{๑๙๒} ก^{๑๙๓} ิ^{๑๙๔} การ^{๑๙๕} ของ^{๑๙๖} ประ^{๑๙๗} เ^{๑๙๘} ศ^{๑๙๙} ท^{๒๐๐} ปร^{๒๐๑} ะ^{๒๐๒} ก^{๒๐๓} อ^{๒๐๔} ย^{๒๐๕} ไป^{๒๐๖} ท^{๒๐๗} วย^{๒๐๘} ก^{๒๐๙} ำ^{๒๑๐} ล^{๒๑๑} ัง^{๒๑๒}
 แล^{๒๑๓} ท^{๒๑๔} ร^{๒๑๕} พ^{๒๑๖} ย์^{๒๑๗} ท^{๒๑๘} วย^{๒๑๙} โย^{๒๒๐} ช^{๒๒๑} ต^{๒๒๒} น^{๒๒๓} ส^{๒๒๔} ส^{๒๒๕} ต^{๒๒๖} น^{๒๒๗} ๑ กัมม^{๒๒๘} ๑ ถึง^{๒๒๙} ก^{๒๓๐} ก^{๒๓๑} ิ^{๒๓๒} การ^{๒๓๓} ของ^{๒๓๔} ผู้^{๒๓๕} อ^{๒๓๖} า^{๒๓๗} ไ^{๒๓๘} ครอบ^{๒๓๙} การ^{๒๔๐} งาน^{๒๔๑}

ที่ตนประกอบแล้วด้วย อธิโลกปริ กัตตัพพิ ฯ ถึงกิจการที่ควรทำให้
เป็นประโยชน์ทั้งโลกยื่นแลโลกย่น่าด้วย ออกคัมภี ฯ ถึงกิจการที่ยัง
ไม่ได้ทำแล้วด้วย บัจุบัน ในเวลาใกล้รุ่ง ฯ

๗๓ ๐ อนิสสิทั ชยาคคณิ สุริ สาธุชนิ ตถา
ปุษเย ชนญาตัตถิ มม เทสาคโต อิติ ฯ

ราชา อันว่าพระราชา ปุษเย พิงษุชา สาธุชนิ ซึ่งคนที่ สุริ
ที่เป็นคนกล้าหาญ ชยาคคณิ ที่มีคุณปรากฏ อนิสสิทั ที่ไม่มีที่พึ่ง
อาไศรย (ปริ ในประเทศอื่น ยถา ฉนฺนโก เจ ถ้าว่า ตาทีโล อันว่า
คนเช่นนั้น อากโต มาแล้ว) ปุษเย พิงษุชา ชนญาตัตถิ เพื่อจะ
ให้ชนทั้งปวงทราบ มม เทสาคโต อิติ ว่าอันว่าคนเช่นนั้นมาแล้วสู่
ประเทศของเราดังนี้ ตถา ฉนฺนินฺน ฯ

๗๔ ๐ ปุฬัพ คินธิพพิคเตน นิตฺถิ นาสย อนฺตเก
สุตฺวา คิริ มังคลานิ สเยยฺย ตियามคเต ฯ

ราชา อันว่าพระราชา นิตฺถิ นาสย อย่าพึงบรรทมหลับ
คินธิพพิคเตน ด้วยเสียงขบร้อง ปุฬัพ อนฺตเก ในกาลตั้งแต่ยามต้น
ถึงยามที่สุด ตियามคเต ครั้นถึงสว่างสามยามแล้ว สุตฺวา พิงพง คิริ
ซึ่งเสียงสวท มังคลานิ แห่งมงคลทั้งหลาย สเยยฺย พิงบรรทม ฯ

๗๕ ๐ วินเวธานานิ ชคฺคเหตุวาน ทักขินิ
วิจักขโน สุนินฺโน สจฺจิตอ อัททการณ
เวรมิตฺตํ อมฺญญิตฺวา สจฺจิจฺฉุ นิจฺเฉ นราสโภา ฯ

นราสโกล อันว่าพระนราธิบดิ์ผู้ประเสริฐ วิเนเวธา สอดทรงแล้ว
 อภรณ์านี่ ซึ่งเครื่องประดับของคทงหลาย บัดคคเหตว่า ทรงถือ ทักขิณ
 ซึ่งพระขรรค์แก้วกล่าวแล้วคคพระปรีชา ญาณไว้ ในพระหัตถ์ของขวา
 วิจักขโณ ทรงพิจารณาฝึกแลชอย สนิสินโน ทรงประทับเห็นอ
 ราชอาศน์แล้วเป็นอันดี สัจจโศ ค้างอยู่ด้วยดี อชัททการณ ในตำแหน่ง
 ตคคสนอฏคคคค อมัญญุตว่า มิได้จ่านงคคพระไทย เวมิตตคค ซึ่งคนเป็น
 ไพรแลเป็นมิตร นี้จแล ฟังคคคค สัจจจ โดยสุริตธรรม ๑

๗๖ น จินเต ขมา ยตโตหิ โน รัมโม ทณตมทท
 สุขโน สุขนา ทิจฺจโฐ เอโส ทณตคฺคโณว หิ ๑

นราสโกล อันว่าพระนราธิบดิ์ผู้ประเสริฐ น จินเต ไม่ควรรคค
 ขมายตโตหิอติ ว่าเราควรจะอดโทษคคณนี้ ทณตมทท อันว่าการทคคไม่
 ให้ทำโทษแก่ผู้ทคคควรทำโทษ โน รัมโม ไม่เป็นยุดคคธรรม สุขโน
 อันว่าคนคค สุขนาทิจฺจโฐ อันสยบรูษเห็นแลแล้ว เอโส สุขโน อันว่าคน
 คคณ ทณตคฺคโณว มีการทำโทษเป็นคคณแท้จรง หิ เมาะ ยัสมา
 เหตุคค คคคมา เหตุคคณนั้น นราสโกล อันว่าพระนราธิบดิ์ผู้ประเสริฐ น จินเต
 ไม่ควรรคค ขมายตโตหิอติ ว่าเราควรจะอดโทษคคณนี้ ๑

๗๗ ขมาย อภียตเตสฺส นิจาน มาโน วตมเต
 ทณตททานे ขลา อัญญे น กเรยฺยึ คเถว เต
 ทณตททานे นิจตเตติ ปาปา ราชา สุขํ ทเท ๑

ขมาย อภียตเตสฺส ครนเมอความประพฤคคในการอดทนเกินไป
 ทงหลาย สันเตสฺส มีอยู่ มาโน อันว่ามานะ นิจาน ของคนคคคค

ทั้งหลาย วมเต ย่อมเจริญ ขลา อันว่าคนเลวทรามทั้งหลาย (ผู้ร้าย)
 อัญญา พวกอื่น น กเรย์ย พังทำไม่ได้ ตเถว อย่างนั้นแท้จริง
 ตเถว เมาะ มานัน น วเคมยยุ พังทำมานะให้เจริญไม่ได้ ทณฺฑาทาเน
 เพราะการให้ลงพระราชอาชญา ราชา อันว่าพระราชา เต นวิคเตติ
 ย่อมทำคนชั่วเหล่านั้นให้กลับใจได้ ปาปา จากความเป็นคนชั่ว
 ทณฺฑาทาเน เพราะการให้ลงพระราชอาชญา สุขํ ทเต ได้ชื่อว่า
 พระราชทานซึ่งความสุข ฯ

๗๘ ยัสส ทนฺเต ทเต อัญญา ชนา ภายันตี สาทิสา
 อัญญกัมมิ อเปกขิตวา ทณฺฑํ ทเต อทณฺฑกํ ฯ

ทณฺฑเต ในเมื่อพระราชอาชญา ทเต อันพระราชาลงราชทัณฑ์
 ยัสส ปายัสส แก่คนชั่วใด ชนา อันว่าชนทั้งหลาย อัญญา พวกอื่น
 สาทิสา เช่นกับช่วยคนชื่อนั้น ภายันตี ย่อมกลัว ราชา อันว่าพระราชา
 อเปกขิตวา อย่าหลยวแล อัญญกัมมิ ซึ่งกรรมเป็นอย่างอื่น ทณฺฑํ
 ทเต พังตกสันลงราชทัณฑ์ อทณฺฑกํ ให้เป็นผู้ไม่มีราชทัณฑ์
 (ให้ผู้ที่ใครบโทษแล้วเป็นผู้ไม่มีโทษ) ฯ

๗๙ คชิวิตถิวิตยัตโต วิสหิโน สยฺโย ยถา
 โกสหิโนถ ชัคโคว สหิหิโน คหาอิว
 ปราภวติชยฺโยติ ยถิ ทณฺฑเต น เทยฺย โส ฯ

ยถิ ถ้าวา โย นรินฺโน อันว่าพระราชาผู้เป็นใหญ่กว่านรชน
 พระองค์ใด น เทยฺย ไม่ลงพระราชอาชญา ทณฺฑเต ในบุคคลที่
 ต้องพระราชอาชญาใช้ โส นรินฺโท อันว่าพระราชาผู้เป็นใหญ่กว่า

นรชนพระองค์นั้น อติขยัไปติ ย่อมถึงอย่างยิ่ง ปรากฏ ชิ่งความ
 เสื่อมในเบื้องหน้า (ซึ่งความฉิบหาย) คชวิศวัตวิสัยต์โต เหมือน
 อย่างพระยาช่างที่พรตพรากแล้วจากนางช่าง วิสสีโน สยัไป ยถา
 ฤาเหมือนอย่างพระยานาคที่มิพิษละทิ้งเสียแล้ว อถ อีกประการหนึ่ง
 โกลสีโน ชัคโคอิว ฤาเหมือนอย่างพระแสงทรงที่ทิ้งผกเสียแล้ว
 สหหนา คุหาอิว ฤาเหมือนอย่างถ้าที่พระยาราชสีห์ละทิ้งไปเสีย
 แล้วฉนั้น ฯ

๑๐ ฤโลทรหัตถปาทา ฤกา นมันติ เอกิโน
 อติทณโทยิ โทสันติ สมทณโท สโม ลียา ฯ

ชนา อันว่าชนทั้งหลาย ฤโลทรหัตถปาทา มีทองแลมือ
 แลเท้าอันอัน (คือเป็นคนล้ำสัน) ฤกา ก็กลัวแล้ว ทณโทโต แต่
 พระราชอาชญา นมันติ ย่อมมอบน้อม เอกิโน แก่พระนราธิบตีพระองค์
 เคียว นราธิไป อันว่าพระนราธิบตี อติทณโทยิ ถ้าให้ลงพระราช
 อาชญาเกินไป เต ชนา อันว่าชนทั้งหลายเหล่านั้น โทสันติ ย่อม
 คิตประทุษร้าย นราธิไป อันว่าพระนราธิบตี สมทณโท ฟังให้ลง
 พระราชอาชญาพอสมควรแก่โทษผิด สโม ให้เป็นการเรียบร้อย ลียา
 ฟงมี ฯ

๑๑ ทุฏฐิสส ทณโท สชนิสส ปุชา
 นียาเยน ฤ โกลิสส สัมมาวุทมิ
 อยักชหโต อคมานเคมส ฤ
 ฐฐา ฐฐา ชญุจิเม วุตตา ยญญา ฯ

ธัมมา อินฺวํธรรมทงฺหลาย ทฏฺฐิสฺส ทณฺโฑ ๑ คือให้ลงพระ
 ราชอาณาแก่ชนชงฺประทุษฺฐิรายแลวกกค สชนฺสฺส ปุชา ๑ คือบูชา
 แก่ชนชงฺเปนนคกคค นฺยาเยน โกลฺสฺส สมนฺมาวทฺตมิ ๑ คือทำพระไทย
 ให้เจริญโดยชอยแก่ผู้เกียจคร้านด้วยการแนะนำสั่งสอนกคค อตฺมาน—
 เณสฺส อปฺกขทฺโต ๑ คือความไม่ลำเอียงในชนทมิงมีฤาชนยากจนกคค
 รัฏฺฐิอารกฺขา ๑ คือการรักษาราชอาณาเขตรวไว้ให้มั่นคงกคค ยญฺจ
 ทำประการ อิเม เหล่าน ยญฺจเทหิ อินฺนํกปราชญฺทงฺหลาย วุตฺตา
 กล่าวแล้ว ยญฺญาอิตฺติ ว่าธรรมควรวุชาทงฺน ๑

๘๒	อญฺญาตทนต์กฏฺฐิงานิ	ยคฺคยพพญฺจ	สยตฺตํ
	ปติตา วนโต รุกฺขา	ตจนทฺธชาณฺปิ	วา
	คามยฺยานาทิชาตา ๑	น ฤญฺเชยฺย	นราสโภ ๑

นราสโภ อินฺวํพระนราธิบคคผู้ประเสริฐ น ฤญฺเชยฺย อย่าฟัง
 ไซ้สอย อญฺญาตทนต์กฏฺฐิงานิ ๑ ไม่ส้พระทนต์ทพระองค์ไม่ทรงทราบ
 แล้วทวย ยคฺคยพพ ๑ ไม่ส้พระทนต์มิขอเปนนคคทวย (มีทงฺขอทงฺตา)
 สยตฺตํ ๑ ไม่ส้พระทนต์ทงฺไบทวย ปติตา วนโต รุกฺขาวา ทนไม่ทงฺหลาย
 ทลมอยุ่แล้วในบาคทวย ตจนทฺธชาณฺปิ วา ทอไม่ทงฺหลายมิเปลลอกหุ้ม
 ห่อแล้วทวย คามยฺยานาทิชาตา ๑ ทอไม่ทงฺหลายอินเกิดแล้วในทมิขาน
 แลสวณเปนนคคทวย ๑

๘๓	ยพฺพมฺไซ	อตฺตโร	วา	อชฺชํ	วิทฺตถิ	โนวณฺ
	สุโธวิทฺวา	สุจิเทเส		ฤญฺชกาเลน	น	วากฺยวา ๑

ราชา อินว่าพระราชา ปัพพมโฆ วา หันพระภักตรต่อเบของ
บูรพาข้าง อุตตโร วา หันพระภักตรต่อเบของอครข้าง (ภคฺวา ทรง
ใช้สอย) อชฺ ซึ่งไมสัพระทนต์อินตรง วิทตถ มคฺยหนงเป็นประมาณ
โนวณฺ ที่ไมมีแผล สโรวิทฺวา ทรงชำระให้สอาดแลว (ชเห พงทงเสียบ)
สิจิเทเส ในประเทศทสอาด น วากยวา ออย่าทรงคํารส ภูญฺชกาเล
ในเวลาทีทรงใช้ไมสัพระทนต์ ฯ

๘๔ เขทฺยบัตเต สมากตเต สฺกฺจฺญํ นิจฺฉย ทวี อติ
สังคามยทฺธวิสฺตถ กาลอ สัพพานิ การเย
ทินฺน อปฺปริกฺขิตฺวา สัมมา รกฺเข อิตฺตฺสฺส ฯ

สังคามยทฺธวิสฺตถกาลอ อินว่ากาลคิลพลรบเข้าสัสนามใน
เวลาสงคราม อติถ มีอยู่ ราชา อินว่าพระราชา วเทยฺย พงตรสฺสสัง
สมากตเต กะอํามาตยฺมรวมทุกขทงหลาย เขทฺยบัตเต ผู้ถึงแลวชง
ความลำบากว่า ทวี สฺกฺจฺญํ นิจฺฉย ท่านจงตรวจตราให้คกงน การเย พง
ทำ สัพพานิ ชงกจทงปวง อปฺปริกฺขิตฺวา พงหมันตรวจตราคแล ทินฺน ทุก
วัน รกฺเข พงรกษา อิตฺตฺสฺส จ ชงตนทวย สัมมา โดยชอย ฯ

๘๕ บัญฺจเม บัญฺจเม อเห นิกฺขตเต จ ชุรารุเพหิ
อุทเย จิตฺตฺโส จิตฺตา สิตฺตยาบัญฺจตรชาตเก
ชรฺมณฺทํ น กเรยฺย ยิตฺรากาเล จ ยุตฺถเก ฯ

ราชา อินว่าพระราชา จิตฺตา พงละเวนเสียบ ชุรารุเพหิ ชง
เวลาชกชนชงมคโกนทงหลาย (โกนผมแลหนวค) จิตฺตฺโส ส้อย่าง

ขณฺฑเม ขณฺฑเม อเห จ คือในวันชนหาคาฤาแรมหาคากติ นักชิตเต จ
 คือในวันนักชิตตฤกษกติก อทเย จ คือในเวลาพระอาทิตย์แรกอุไทยกติก
 สัตตขณฺฑจตรชาตเก จ คือในวันนัยแต่วันสมภไปเจ็ดวันแลห้าวันแล
 สามวันกติก จ อีกประการหนึ่ง น กเรยฺย ออย่าพึงทำ ขุมณฺฑทํ ซึ่ง
 การโกนหนวดเครา ยัตฺรกาลเล ในเวลายามตรากองทัพ ยัตฺรกาลเล
 ฤาในเวลารบสู้ต่อข้าศึก ๆ

๘๖ อาจารย์ฐฐา สาครินฺตํ วิบุ ชิตฺวา วสุนฺธ
 ทมกัล โภค ภาตฺวา ธิมฺมัสส วุทธิ ชายติ
 ธิมฺมฐฺฐุ โภควา อินฺเต นิพฺพานํ ลภเตจฺจติ ฯ

วุทธิ อินฺวาความเจริญ ชายติ ย่อมเกิด ธิมฺมัสส แก่พระ
 ราชาผู้ตั้งอยู่ในธรรม ชิตฺวา ชนะ วิบุ ซึ่งราชศัตรู วสุนฺธ ทั่วแผ่น
 พสุธาตล สาครินฺตํ มีสมททสาครเป็นทสค ภาตฺวา เสวย โภค ซึ่ง
 สิริราชสมบัติ ทมกัล สนกาลยคยาว อาจารย์ฐฐา เพราะดำรงอยู่
 ในอาจารย์ตรตั้งทกล่าวมาแล้ว ธิมฺมฐฺฐุ อินฺวาพระราชผู้ตั้งอยู่ในธรรม
 โภควา เป็นผู้มีโภคสมบัติมาก ลภเต ย่อมได้ นิพฺพานํ ซึ่งพระ
 นิพพาน อิจฺจติ เป็นธรรมไม่ต้องจุดปฏิสนธิในภพน้อยภพใหญ่ต่อไป
 อินฺเต ในชาติเป็นที่สุด อาจารย์ฐฐา เพราะดำรงอยู่ในอาจารย์ตรตั้งที่
 ไต่กล่าวมาแล้ว ฯ

๘๗ กุญฺจิสฺสํขวิสมํพ สาขํ อชฺชฏํ วิรพํ
 ทมํ อารามิโก ฉินฺเต สฺพลํ สิญฺจเต ยถา
 อารามิโกปโม นิจฺจํ ภูมิปาโล สทา สเร ฯ

อารามิโก อันว่าบรมผู้รักษาพระราชอุทยาน ฉันทะ พงคคทัง
 เสย ทุม ชังคณไม กุฏิลสักขวลัมพสาข มีกิงอันคคแลเหยวแห่ง
 แลห้อยยอย อชชฏ มรกชฏในเบื้องบน (ชัมเชิง) ีรพ มีใบ
 โกรน ลัญเจเต ย่อมรด สุลล ชังคณไมมีผลคิ ยถา ฉันทะ ภูมิปาโล
 อันว่าพระเจ้าแผ่นดิน อารามิโกปโม มีอุปมาเหมือนบรมผู้รักษาพระ
 ราชอุทยาน สเว พงรลกกิง อาจารย์วัดคี่ ชังอาจารย์วัตร นี้จิจิ เปน
 นิจ สทา ในกาลทั้งปวง เออิ ฉันทะ ๑

๘๘	อุกขิตตมภิโรเปยย	ฉันทะ	กสมิต	ชัทท
	วเตมยยาติอช นามะ	นค	ถัมเภยย	ลหค
	วิชญะยย ชัทท กณฏ	คิกข	พหิ	นิโรเปย
	สุโรปัต มานะยย	มาลาภาโร	นันทเน	๑

ราชา อันว่าพระราชา มาลาภาโร เปรียบเหมือนนายมาลา
 การผู้ทำสวนดอกไม้ นันทเน อันอยู่ในนันทอุทยาน อภิโรเปยย
 พงปลุก อุกขิตต ชังคณไมอันขคยคมาแล้ว (ที่หลุมอันถอนคณ
 ไมแล้ว) ฉันทะ พงคค กสมิต ชังคอกไมทธานแล้ว ชัทท
 ทำคณไมทยงเล็กอย วเตมยย พงให้เจริญ อชชฏ ทำกิงไมทสูงเกิน
 นามะ พงให้นอมลง ถัมเภยย พงคค นค ชังคิงไมทออนนอมลงแล้ว
 วิชญะยย พงถางเสย ลหค ชังหญาแลกาฝากแลเถาวลอันสังหารคณ
 ไมให้พินาศ นิโรเปยย พงปลุก ชัทท ชังคณไมเล็ก ๆ กณฏคิกข
 มีหนามอันคม พหิ ในภายนอก มานะยย พงนยได้รู้ (พงตรวจ
 ตรายแลรักษา) สุโรปัต ชังคณไมทปลุกไว้คแล้ว ๑

๘๘ กุลินโน สุจิโน สุรา สุตวันโตติยิตตา
นตีสต์เถติปยัตตา สชวา อีสสู มหิปติ ฯ

สชวา อันว่าอำมาตย์ผู้ร่วมชีวิตทั้งหลาย (อันว่าข้าเฝ้าผู้
อาศรัยพระเจ้าแผ่นดินคนเดียวทั้งหลาย) มหิปติ เมาะ มหิปติสส์
แห่งพระเจ้าแผ่นดิน กุลินโน ฟังเป็นผู้มีตระกูล สุจิโน ฟังเป็นคนมี
กรรมสกอาด สุรา ฟังเป็นคนแก่วอกล่า สุตวันโต ฟังเป็นผู้ไต่ยินไต่
ฟังมาก อติยิตตา ฟังเป็นผู้มีคนรักมาก นตีสต์เถติปยัตตา ฟังเป็นผู้
ศึกษามากในคัมภีร์แลตำราต่าง ๆ อีสสู ฟังมี ฯ

๘๙ สุตวา สิลวา สุโร วีรวา สิทธิโก พลี
อลัทโธ บียรูโป มินตีโนวัฏฐังคมัจเจเต ฯ

๘๙ สุตวา อันว่านักปราชญ์ อัจเจเต กล่าว อฏฐังคิ ซึ่งองค์
แปดประการ มินตีโนว ของอำมาตย์ผู้สมควรเป็นที่ปรึกษาราชการ
แผ่นดินแท้จริง สุตวา คือเป็นผู้ไต่ยินไต่ฟังมากกิตติ สิลวา
คือเป็นผู้มีศัลกิตติ สุโร คือเป็นคนแก่วอกล่ากิตติ วีรวา คือเป็นผู้มี
ความเพียรกิตติ สิทธิโก คือเป็นผู้ทำกิจการให้สำเร็จกิตติ พลี
คือเป็นผู้มีกำลังกายแลกำลังความคิดกิตติ อลัทโธ คือเป็นผู้ไม่
โลภกิตติ บียรูโป คือเป็นผู้มีรูปนารกกิตติ ฯ

๙๐ ปถปถ มนต์ยิตวา ราชา ภูปติ พุทธิหิ
ตโต บัจฉา สมากันตวา มินตี กเว สรักชิตี ฯ

๙๐ ปถปถ ราชา อันว่าพระราชา ภูปติ ผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน มนต์ยิตวา
ฟังปรึกษา พุทธิหิ ด้วยอำมาตย์ผู้มขัญญาทั้งหลาย ปถปถ ให้

มากมาย ตโต แต่นั้น สมากันต์ว่า พิงประชุมกัน บัจฉา ในภาย
 หลัง กเว พิงทำ มันต์ ซึ่งกิจการที่ได้ไปถูกษากันแล้ว สุรักขิต
 ให้เป็นกิจการที่ตนรักษาไว้แล้ว ๆ

๘๒ อพฺทฺธิ โปธเย อิตฺถิ กังขิ เฉตฺวา สุพฺทฺธิหิ
 สพฺทฺธา นิรมิตฺตา อิตฺส วิเสสํ ทิสฺสเย ภูโป ๆ

ภูโป อันว่าพระเจ้าแผ่นดิน โปธเย พิงให้อำมาตย์ทไปถูกษา
 ทราบ อิตฺถิ ซึ่งประโยชน์ (ซึ่งเนอความ) อพฺทฺธิ ที่เขายัง
 ไม่ทราบแล้ว เฉตฺวา พิงตัดเสีย กังขิ ซึ่งความสงสัย สุพฺทฺธิหิ
 ด้วยอำมาตย์ทมีบัญญัติทั้งหลาย ทิสฺสเย พิงสำแดง วิเสสํ ซึ่ง
 ประโยชน์ที่เป็นส่วนวิเศษ อิตฺส มันต์สฺส ของประโยชน์กิจการที่
 ไปถูกษากันแล้วนั้น นิรมิตฺตา ด้วยการเทียบเคียง สพฺทฺธา ด้วยพระ
 ปรีชาของพระองค์ ๆ

๘๓ ยัสฺส สุนิจฺฉโย นิจฺจํ สัมบັນโน ปถวิปติ
 สัตฺตฺโน พลวันฺโตสิ กทาจิ นาวลิตฺติ ๆ

สุนิจฺฉโย อันว่าการพิพากษาคิ (อิตฺถิ มีอยู่) ยัสฺสปถวิปติสฺส
 แก่พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด นิจฺจํ เป็นนิจ โส ปถวิปติ อันว่าพระ
 เจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น สัมบັນโน ชื่อว่าเป็นผู้บริบูรณ์แล้ว พลวันฺโต
 ชื่อว่าเป็นผู้มีกำลังมาก สัตฺตฺโน กวาราชสฺตรู อสิ มี นาวลิตฺติ
 ย่อมไม่ล่มจม กทาจิ ลักคราวหนึ่งเลย ๆ

๘๔ ๐ ปาปา ชัตย์ นีวาเรย์

หิเต โยเซย์ย कुหน

คเหย์ย कुณ กเรย์ย

อาบเท จ น ฮหเต

ทเทย์ย กाले สุมิต्त-

ลักขณ ขันทิทา อาห ๗

ขันทิทา อันว่าขันทิททั้งหลาย อาห กล่าวแล้ว สุมิต्त-

ลักขณ ซึ่งลักขณะของมิตรก อิติ คือ สุมิตโต อันว่ามิตรก ปาปา ชัตย์ นีวาเรย์ย จ ฟิงห้ามซึ่งพระมหากระษัตริย์จากกรรมเป็นปาปกิด หิเต โยเซย์ย จ ฟิงให้พระมหากระษัตริย์ประกอบแต่ในสิ่งซึ่งเป็น ประโยชน์กิด कुหน คเหย์ย จ ฟิงสอนความลับทควรสอนกิด कुณ กเรย์ย จ ฟิงกระทำแต่สิ่งซึ่งเป็นคุณกิด อาบเท น ฮหเต จ ไม่ละทิ้งในเวลาที่มีทุกข์มาถึงกิด กाले ทเทย์ย จ ฟิงให้ในกาล ทควรให้กิด ๗

๘๕ ๐ สุกวิ สัพพทา มิต्त

ทกักริ ตัสส์ ปาลน

อิตโธ วา พัยคโต วาปี

มิต्त อเนวยย ขันทิโต

ทเทย์ย ธัมมกามิต्त

อาบเท มิต्त รักขเย

อัยยमितโต หิ มิตเตสุ

อัยยโปีติ วิปล ผล ๗

मित्त อันว่ากรรมลักแต่ว่าผูกพันว่าเป็นมิตรสหาย สุกวิ อัน ชนทำได้ง่าย สัพพทา ในกาลทั้งปวง ปาลน อันว่าการเลียงรักษา (การเอาใจ) มิตตัสส์ ซึ่งมิตรสหาย ทกักริ อันชนทำได้โดยยาก ขันทิโต อันว่าขันทิท อิตโธ วา เป็นผู้มีทรัพย์สมบัติมากกิด พัยคโต วา เป็นผู้มีทรัพย์สมบัติตนอยกิด (เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งความ นิบหายกิด) อเนวยย ฟิงตามรักษา มิต्त ซึ่งมิตรสหาย ทเทย์ย

ฟังให้ อดมกามัตถ์ ซึ่งประโยชน์อันมิตรสหายฟังปราถนาโดยธรรม
รักเขยี่ย ฟังรักษา มีตัก ซึ่งมิตรสหาย อาบเท ในเวลามัทกษมาถึง
หิ คำที่กล่าวมานั้นสมควรแล้ว อภัยมิตโต อันว่าชนผู้ไม่ประมาทแล้ว
มิตต์เตส ในมิตรสหายทั้งหลาย ยัปปิโยติ ย่อมถึง ผล ซึ่งผลประ
โยชน์ วิปลั โภขลย์ ๑

๕๖ วเห อมิตต์ ชันเอน ยาว กालเ อนาคเต
ตเทว จ คเต กालเ ภูนเท ฌมฺมิโวปเล ๑

ปมิตโต อันว่าชนผู้ประมาทแล้ว วเห ฟังนำไป อมิตต์
ซึ่งสัตว์ไม่ใช่มิตร ชันเอน ควบลำตัว (ควบกำลังแขนฤกำลังขา)
กาลเ ในกาล อนาคเต ยังไม่มาถึงแล้ว ยาว เพียงใด อมิตโต
อันว่าสัตว์ไม่ใช่มิตร ภูนเท ฟังทำลาย ตเทวหนัต ซึ่งชนผู้นำตน
ไปแล้วนั้นแท้จริง กาลเ ในกาล คเต อนถึงแล้ว ชโนอิว เหมือน
อย่างชน ภูนเท ฟังทำลาย ฌมฺมิ ซึ่งหม้อ อุปเล บนแผ่นศิลา
ดาว เพียงนั้น ๑

๕๗ ปรรรุสุครหาทนิ สัมมา ญตฺวา อตฺตสฺส ๑
สत्ตคฺครหกมฺมโยคา ทนิ สมิกกช ยชฌเย
เอว ยุตฺถิ กโรนฺโต โส ราชานิจฺจ ชยิสฺสตี ๑

โย ราชานันว่าพระราชาก็คือ สมิกกช เป็นผู้คอยฟัง
เสียงแลคอยู่เสมอ ญตฺวา ทรงทราบแล้ว ปรรรุสุครหาทนิ ๑ ซึ่ง
เหตุการณ์ทั้งหลายมีพระเคราะห์ร้ายฤกเป็นต้นในพระราชอาณาเขต
ของพระราชานกค อตฺตสฺส สत्ตคฺครหกมฺมโยคาทนิ ๑ ซึ่งเหตุการณ์

ทั้งหลายมีความสามารถแล้วพระเคราะห์รายฤกษ์ และอำมาตย์ผู้จัดการก็
เป็นต้นของพระองค์กิติ ยศธมเย พึ่งทำสงคราม สัมมา ด้วยดี โส
ราชา อันว่าพระราชาของคณิน กโรนโต กระทำอยู่ ยุทธิ ซึ่งการ
สงคราม เหว อย่างนี้ ชยีสลลิต จักมีไชยชนะ นี้จึ่ง เป็นนิจ ๑

๕๘ อิตตโน จ สภา ทิสวา ปรลล จ นัญจัน ภาล
สัมมา จเรยย ยุทธิตถ ทัญจิมิตตลล ทัพพล ๑

ราชา อันว่าพระราชา ทิสวา เห็นแล้ว อิตตโน สภา จ
ซึ่งพระเคราะห์ของพระองค์คงตงามกิติ ปรลล นัญจัน ภาล จ ซึ่งพระเคราะห์
ของพระราชาอันถึงความพินาศใหญ่หลวงกิติ จเรยย พึ่งประพฤติ
มายั ซึ่งกลอุบาย ทัญจิมิตตลล ทัพพล อันจะให้กำลังของพระราชา
อันซึ่งตนเห็นแล้วว่าเป็นข้าศึกศัตรูไม่ใช่มิตรชำระทรศโทรมไป ยุทธิ—
ตถ เพื่อจะได้ทำการสงคราม สัมมา โดยง่าย ๑

๕๙ สุนกขตเต จ มังคเล ปุชิตานัน ปุชาย จ
พลกานัน ฐน ทตวา ยุทธิ พลวัต ภาเว ๑

ยุทธิ อันว่าการสงคราม พลวัต จะเป็นสงครามมีกำลังกล้า
สุนกขตเต จ มังคเล ปุชิตานัน ปุชาย จ ก็เพราะการบูชาแก้วรัตน
ควรรบูชาทั้งหลายในเวลาฤกษ์ดี แลในเวลาทำการมงคลด้วย พลกานัน
ฐน ทตวา จ เพราะแจกขันให้ซึ่งทรัพย์เลี้ยงอาหารให้เป็นกำลัง
แก้พลนิกายทั้งหลายด้วย ภาเว พงมี ๑

๖๐ หิตถลลลผลลลลตทาหิ— วมมิโน รลยัตติเก
ลพพาวตยานิ ลทธาน ลกกา เซตุ ลพพิ ภาเว ๑

ราชา อันว่าพระราชานันได้แล้ว หัตถ์ผลผลิตลลิตตา
 ทวีมโน ซึ่งผลข้างผลมาแลสาตราวุฒิมหอกอันคมเป็นต้น แล
 เกราะทั้งหลายกติก รัชชัตตเก ซึ่งผลรถแลผลทหารราชทั้งหลาย
 กติก สัพพาวตยานี ซึ่งสรรพรัตนเงินทองของที่ปลื้มใจอย่างยิ่ง
 ทั้งหลายกติก สักกา อาจ เซตุ จะชนะ (วิบุ ซึ่งชาศก) ภู
 ตลอดจนแผ่นดิน สัพพ์ ทังสน ๑

๑๐๑ โภธิ โสภิ ภย โภภิ พยสนิ เทสวิภวิ
 บัคคหนิกคโห ราชา สัพพ์ ตรวติ ธนวา ๑

โย ราชา อันว่าพระราชานันได้ บัคคหนิกคโห เป็นผู้ยก
 ย่องผู้ที่ควรยกย่องแลข่มขู่ผู้ที่ควรข่มขู่ ตรวติ ย่อมข้ามพ้นไปเสียได้
 โภธิ ซึ่งความโกรธ โสภิ ซึ่งความโสภิ ภย ซึ่งความกลัว โภภิ
 ซึ่งความโลภ พยสนิ ซึ่งความฉิบหายใช้ความเจริญ เทสวิภวิ ซึ่ง
 ประเทศปราศจากความเจริญ สัพพ์ ทังสน โส ราชา อันว่าพระราชานัน
 องคั่น ธนวา ชื่อว่าเป็นผู้มีทรัพย์ ๑

๑๐๒ ตัสมา สัพพอสสาเหเน ปัพพะเมว นราธิโป
 ธนัญญายนัน กเร ตัสมิ ราชา ปติฏฐุเท ๑

ตัสมา เหตุฉนั้น ราชา อันว่าพระราชานัน นราธิโป ผู้เป็นใหญ่
 กว่านรชน กเร พงทำ ธนัญญายนัน ซึ่งการสั่งสมทรัพย์ ปัพพะเมว
 ก่อนทเคยว สัพพอสสาเหเน ด้วยความอุสาหะในกิจการทั้งปวง ปติฏฐุเท
 พงตั้งอยู่เฉพาะ ตัสมิ กัมเม ในกิจการนั้น ๑

๑๐๓ พล สเมน สาธะย ภาว เภเทน สาธเย
 ลุพภ อิตถิปทาเนน หเน ทณเทน ทุพพล ๑

ราชา อันว่าพระราชา พล ทำคนมีกำลังมาก สาธะย พงให้
 สำเร็จได้ สเมน ด้วยความประพฤติเสมอ (โดยเรียบร้อย) ภาว ทำคน
 มีปรกติเป็นคนฉลาด สาธเย พงให้สำเร็จได้ เภเทน ด้วยการทำลาย
 ลุพภ ทำคนโลภ สาธะย พงให้สำเร็จได้ อิตถิปทาเนน ด้วยการ
 เพิ่มเติมให้ซึ่งผลประโยชน์ หเน พงกำจัดเสีย ทุพพล ซึ่งคนทรพล
 ทณเทน ด้วยพระราชอาชญา ๑

๑๐๔ สเทสสันตภูโจ หิตถิ อัสสันนพล สติ
 น จ กโรติ โย ยถั อัญญเย ตัม ปริมัททติ
 บัจจันตา กุบฺบิตา วัฏฐู ธนโกเค วิลุขฺปะเต
 ปริจโย นิตฺตเต อัญญเย ปาเปติ สवल ๑

โย ราชา อันว่าพระราชาองค์ใด สเทสสันตภูโจ เป็นผู้
 ยินดีอยู่แต่ในประเทศของตน หิตถิอัสสันนพล ครั้นเมื่อพลข้างพลมา
 แลกำลังทรัพย์กำลังพลทหาร สติ มีอยู่ น จ กโรติ ก็ยอมไม่ทำ
 ยถั ซึ่งการสงคราม อัญญเย ราชาโน อันว่าพระราชาอื่นทั้งหลาย
 ปริมัททติ เมาะ ปริมัททนต์ติ ย่อมยำยรังแกข่มเหง ตัม ราชานัม ซึ่ง
 พระราชาองค์นั้น บัจจันตา อันว่าบัจจันตชนบทขอบพระราชอาณาเขต
 ทั้งหลาย กุบฺบิตา เป็นขบถ วิลุขฺปะเต เมาะ วิลุขฺปะนต์เต ย่อมปล้น
 แย่งชิง วัฏฐูธนโกเค ซึ่งพระราชอาณาเขตแลทรัพย์สิ้นเงินทอง

โลกสมบัตต์ทั้งปวง ปริงโย อันว่าพระราชาผู้ประวิทย์อยู่ นิตส์ตเถ
 ในคัมภีร์ราชนิตส์ตราช อัญญเย ปาเปติ ย่อมทำพระราชาทั้งหลายอื่น
 ให้ถึง สवलล์ ซึ่งอำนาจของตน ๆ

๑๐๕ อุลกั๊สส์ นิสเส กาโก กากั๊สส์สายี วลล์ ขเย
 สั๊สส์สายี ฤเล นั๊กโก นั๊กกั๊สส์สายี ซเล สั๊สส์ไฮ
 หันตี เอวิ กาลเทลล์ อชานันน์โตว ยุชฌติ
 พุทธีวากยัยย สเรยัย วลล์ยัยตโต วิพลวา ฯ

กาโก อันว่ากา วลล์ขเย พงสันอำนาจ อุลกั๊สส์ แก่นกเค้า นิสเส
 ในเวลากลางคืน อุลโก อันว่านกเค้า วลล์ขเย พงสันอำนาจ กากั๊สส์สายี
 แม่แกกกา (อเห ในเวลากลางวัน) นั๊กโก อันว่าจรเข้ วลล์ขเย พงสัน
 อำนาจ สั๊สส์สายี แม่แกราชสั๊สส์ ฤเล ขนบก สั๊สส์ไฮ อันว่าราชสั๊สส์
 วลล์ขเย พงสันอำนาจ นั๊กกั๊สส์สายี แม่แกจรเข้ ซเล ในน้ำ โย ราชา
 อันว่าพระราชาองค์โต เอวิ กาลเทลล์ อชานันน์โตว เมื่อไม่รู้ซึ่งกาละเทศะ
 อย่างนั้นแท้จริง ยุชฌติ ย่อมทำสงคราม สั๊ตตโว อันว่าราชสั๊ตตรู
 ทั้งหลาย หันตี ย่อมกำจัดเสีย ตั ราชานันน์ ซึ่งพระราชาองค์นั้น โย
 ราชา อันว่าพระราชาองค์โต สเรยัย พงระลกถิง พุทธีวากยัยย แม่
 ซึ่งถ้อยคำของนักปราชญ์ โส ราชา อันว่าพระราชาองค์นั้น วลล์ยัยตโต
 ไทชอว่าถิงแล้วซึ่งความเป็นผู้มีอำนาจ วิพลวา ไทชอว่าเป็นผู้มีกำลัง
 ไทยวิเศษ ฯ

๑๐๖ ธิริฎั กัถวา อวัญญาต วิทิตวาน ชิต อิติ
 มัททวสา น หาทัพพิ กาทัพพิ วิริย สทา
 ขุทธา เวรา หิ ชานันตี สีขวิสสมา มัทโท
 คิริทคเค หัตถิราชา ทสสหัสสพลบี
 หรา ถัมเภา สเจ พันโธ มัททโส ตํ ฉินเทยย โส ฯ

วิญญา อินพระราชาน ธิริฎั กัถวา อวัญญาต วิทิตวาน
 ชิตอิต หาทัพพิ อย่าฟังทำซงความประมาณหมื่นซงราชสตรูว่าเรา
 เทำแล้วเราชนะแล้วคองแล้วละเสีย วิริย ซงความเพียร มัททวสา
 ทัวยอำนาจแห่งความประมาณ กาทัพพิ ฟงทำ วิริย ซงความเพียร
 สทา ในกาลทุกเมื่อ หิ แท้จริง เวรา อินว่าสตรูผู้มีเวรทงหลาย
 ขุทธา ถึงเล็กนอย สีขวิสสมา ก็เสมอทัวยพิษแห่งเปลวไฟ ชานันตี
 ย่อมเกิด หัตถิราชา อินว่าพระยาซ่าง มัทโท อินมาแล้ว หรา
 นำไปแล้ว ทสสหัสสพลบี แมซงพลบริวารตงหมื่น คิริทคเค ใน
 ซอกเขา สเจ ถ้าวา โส หัตถิราชา อินว่าพระยาซ่างนั้น พันโธ
 อินขคคลผูกไว้แล้ว ถัมเภา ในเสาตลุง ตํ ฉินเทยย ฟงทำครอง
 ผูกนั้นให้ขาดได้ มัททโส เพราะความเมา ฯ

๑๐๗ กัถวา ปาการภูมัตต ปหรรณาทีปรีกชา
 อสนาทีสัมขันนानी ธิริฎั จู ฑาว กเร ฎาโย ฯ
 ฎาโย อินว่าพระเจ้าแผ่นดิน กัถวา ทำแล้ว (ฐานานี ซงท
 ทงหลาย) ปาการภูมัตตปหรรณาทีปรีกชาอสนาทีสัมขันนानी ให้มี

กำแพงแลขอมแลสาครามีหอกกายเครื่องประหารเป็นต้นแลคเมืองแล
อาวธมีธนูเป็นต้นบริบูรณ์แล้ว ยาว เพียงโต กเร พิงท่า รัฏฐิ์ ซึ่ง
พระราชอาณาเขตร ทาว เพียงนั้น ๑

๑๐๘ อัครตสมานอาร์กษ หัตถิสส์เวชชวตมก
พราหมณ์ชตทาทหิ สัมขันนานิ กตวายี ๑ ๑

อัยจ อิกประการหนึ่ง ฎไป อันว่าพระเจ้าแผ่นดิน กตวา
พิงท่า (จูานานิ ซึ่งททั้งหลาย) สัมขันนานิ ให้ถงพร้อมแล้ว
อัครตสมานอาร์กษหัตถิสส์เวชชวตมกพราหมณ์ชตทาทหิ ทวยชาง
แลมาแลชนทงหลายมีแพทยแลนายชางแลพราหมณ์แลชตทาทหิเป็นต้น
ให้เป็นผู้มีการรักษาสेमอทวยพระองค์ (ยาว เพียงโต กเร พิงท่า
รัฏฐิ์ ซึ่งพระราชอาณาเขตร ทาว เพียงนั้น) ๑

๑๐๙ ลพภคถทุมมุนตฺราส— พาลาสันตวิรัชชิต
ปรวิสัยยทชาย คัจฉเยยเว นราสโก ๑

นราสโก อันว่าพระนราธิบคิผู้ประเสริฐ ลพภคถทุมมุนตฺรา—
สพาลาสันตวิรัชชิตเอว เป็นผู้เว้นเสียดจากคนผู้มีความมักประโยชน์
ทวยโลก แลคนมีใจชั่ว แลคนมีใจสทงหวาก แลคนมีใจเป็นพาล
แลคนมีใจไม่สงบแล้วเทยว คัจฉเยย พิงยกกองทัพไป ปรวิสัยยทชาย
เพื่อจะรบเอาชางบ้านเมืองของพระราชอาอน ๑

๑๑๐ ญุตวา สัตตติ ปรสภ— เสณานิ ทวิธิ ฎตติ
สามเภททาโนปาเย วาสคัจฉญุจ การณ
ปรวิสัยยทชาย คัจฉเยยเว นราสโก ๑

นราสโกล อันว่าพระนราธิบติผู้ประเสริฐ ญัตวา พงทราย
 สัตตปรสกเสนาทวิธรัต ๑ ซึ่งความองอาจแห่งพลรบของสัตว์แล
 พลรบของพระองค์ทั้งสองฝ่าย โดยความจริงแท้กต สามเภททาโน—
 ปาเยการณรัต ๑ ซึ่งเหตุการณ์ในสามะอขยายแลเภทะอขยายแลทานะ
 อขยาย โดยความจริงแท้กต (อขยายให้สังขคกแลอขยายให้สัตว์แตกร้าง
 กันแลอขยายให้สินขลฤาซอราคาญ) วาสคัจฉการณรัต ๑ ซึ่ง
 เหตุการณอันควรจะหยุดอยู่ฤาควรจะไป โดยความจริงแท้กต คัจฉะย
 พงไป ปรวิสัยยทชาย เพื่อจะรบเอาซึ่งบ้านเมืองของพระราชาอื่น ๑

๑๑๑ สมิ สามเณ สาเชย สรวี เภเทน สาชเย
 ลุพภ ทาเนน สาเชย ยุตเชน สาชเย ปเร ๑

นราสโกล อันว่าพระนราธิบติผู้ประเสริฐ สมิ ทำสัตว์ผู้มี
 กำลังเสมอกับตน สาเชย พงให้สำเร็จ สามเณ ทวยสามะ
 อขยาย (ทำอขยายผูกไมตรีให้เขารักใคร่ตนฤาให้สังขคก) สรวี ทำ
 สัตตทมกำลังกล้าหาญกว่าตน สาชเย พงให้สำเร็จ เภเทน
 ทวยเภทะอขยาย (ทำอขยายให้เขาแตกร้างจากสามัคคิกัน) ลุพภ
 ทำสัตว์ทโลภ สาเชย พงให้สำเร็จ ทาเนน ทวยทานะอขยาย
 (ทำอขยายให้สินขล) ปเร ทำสัตว์อนทงหลายททำทวยอขยายสาม
 ประการนี้ไม่ไคแล้ว สาชเย พงให้สำเร็จ ยุตเชน ทวยการ
 ทำสงคราม ๑

๑๑๒ ฉคคโณ สันธิ ทานาโท วิครโห อัสส โนปโก
 อาสน์ เต อโกล นัตถิ ยาน์ สัพเพหิ คมนัน
 ทวีธาคุโณ เสนันท์เชน ปรนีสลยสังครโห ๑

ฉคฺคฺโค โฉ ฉนว่าสภาวะมีคณหกประการ อิติ คีอ ทานาโท
 ฉนว่าสภาวะให้สิ่งของแก่สตรแลถอเอาสิ่งของของสตร สันนิจิ ชอสนนิจิ
 คณ อัสสโนปโก ฉนว่าสภาวะมิได้ทำอุปการะคุณแก่สตรุนั้น วิคฺรโห
 ชอวิคฺรหคณ เต อโก สันนิจิวิคฺรหคณา ฉนว่าสนนิจิคณแลวิคฺรหคณ
 ทั้งสองนั้น นิตฺติ มิมี อาสนํ ชออาสนะคณ คมนํ ฉนว่าฉนไป
 สัพเพหิ ควฺยพาหณะชางมารถทั้งปวง ยานํ ชอยานะคณ คมนํ
 ฉนว่าฉนไป เสนทฺเทน ควฺยการแย่งเสนาไว้กึ่งหนึ่ง ทวีฉาคฺโค
 ชอทวฉาคณ ปรรนัสสยํ ฉนว่าฉนยังปรยักษให้อาไครย สังคฺรโห
 ชอสังคฺรหะคณ ฯ

๑๑๓ ๐ โโกโส ราชตรมุล
 กิ กโรติ ฉนทฺโน
 รุปารมมาทิกามัสส
 อิตตลาภรักชวทฺธิ

ภุมิสสาชาลส ราชีโน
 ชักขาหิโนว สกฺโค
 จักชวาทินทฺริยคฺโค ยถา
 วริยํ การเย ภาโป ฯ

โกโส ฉนว่าพระคลัง ราชตรมุล ฉนว่าค่าไม้หลวง ภุมิสสาชา
 ฉนว่ากิ่งแผ่นดิน (เมืองชน) อัสส ราชีโน ของพระราชานัน
 ฉนทฺโน เสอมทรพยแลว ราชา ฉนว่าพระราชา ชักขาหิโนวสกฺโค
 เหมือนนกเสอมชนชกแลว กิ กโรติ จะทำอะไรไค้ จักชวาทินทฺริย
 คฺโค ฉนว่าความทึแห่งอินทริยมิจกษุเป็นตน เป็นสภาวะมีคณ รุปา
 รมมาทิกามัสส แก่บุคคลผู้มีความปราถนาชงอารมณ์มีรูปารมณเป็นตน
 ยถา ฉนโต ภาโป ฉนว่าพระเจ้าแผ่นดิน การเย พงทำ อิตตลา

ภรทชวททวริย ชังความเพียรเป็นเหตุรักษาซึ่งประโยชน์แลลาภ
ให้เจริญ ตถา ฉนนัน ๑

๑๑๔ ๐ นินา วัลลภอิทเทหิ โจริ รักษเช สรรฐฐูก

โกเส รักษเช ตโต ฐฐฐฐู จิตตาโร เต สรรฐฐเต ๑

ราชา อินว่าพระราชา รักษเช พงของกัน โจริ ชังโจริ

สรรฐฐูก ชังพักคือนมีในแวนแควน โกเส ชังพระคลังทั้งหลาย

นินาวัลลภอิทเทหิ ควยคนชั้นต่ำแลคนสันิทแลคนมั่งมีทั้งหลาย ตโต

แต่นั้น รักษเช พงของกัน ฐฐฐฐู ชังแวนแควนทั้งหลาย เต

จิตตาโร อินว่ากรของกันทั้งหลายสิ้น สรรฐฐเต ได้ชื่อว่าพระราช

ของกันคแล้ว ๑

๑๑๕ ๐ เขตเต พล ปรักกม อนตักกมม โจทย

อตักกนเต ชนวาโท โกลโรโธ จ ชายติ ๑

ราชา อินว่าพระราชา โจทย พงตักเตอน (พงเรียก)

พล ชังราชพล (ชังอากรคานา) เขตเต ในที่ไรนา อนตักกมม

อย่าให้เหลือเกิน ปรักกม ชังกำหนดที่เคยใช้มาแล้ว พลิมหิ ครัน

เมอราชพล อตักกนเต อินพระราชาให้เรียกเกินกำหนดไป ชนวาโท จ

อินว่าถ้อยคำที่กล่าวติเตียนของประสมชนกต โกลโรโธ จ อินว่า

การขบคคลังกต (ความวิบัติพระราชทรัพย์กว่า) ชายติ ย่อมเกิดมี ๑

๑๑๖ ๐ สารเท อุตวิสันเต ยาเต อธิฐฐุผลโล ภาเว

ชยปราชโย นิจจ อาหุ เกจิ นัตถติ จ ๑

อิฏฐุผลโล อันว่าผลอันพระราชปราธนาแล้ว ยาทะ ในการ
ยาศรากองทัพไป สวรรเท อุตวิสัยสันเต ในฤคศาสตร์ฤคคุณ ภาเว
พมมี ๑ อนึ่งโลศ เกจิ ยัฒทิตา อันว่ายัฒทิตาทังหลายข้างพวก อาห
กล่าวแล้ว ชยปราชโย นิจัง นัตถิ อิติ ว่าตังนี้ ชยปราชโย อัน
ว่าความมีไชยแลปราไชย นิจัง ชื่อว่าเป็นการเที่ยง นัตถิ ห้ามมิได้ ๑

๑๑๗ สติยี่ อรินสสันเต กัมมยตตัสส สัทธิต
นัสสันนิตริโน รัญโญ สามัญญอามิสกุโณ ๑

อรินสสันเต ครนเมื่อความพินาสฉิบหายของอริราชศัตรู สติยี่
แม่มอยุ่ สัทธิต อันว่าความสำเร็จตังปราธนา โหติ ย่อมมี กัมม
ยตตัสส แก่พระราชามีการงานประกอบแล้ว นัสสันน อันว่าความ
พินาสฉิบหาย อิทัน โหติ ย่อมมี อรินโน แก่ราชศัตรู สามัญญ
อามิสกุโณ อันว่าสภาวะชื่อว่าอามิสกุณโดยสามัญ โหติ ย่อมมี
รัญโญ แก่พระราช ๑

๑๑๘ สัตตวธาย สชวี สุกกัมมยตต วเช
ทุกมมมहि ยทิ รัญโญ น ชเหยย สกั หิต
สุกกัมเม สติ กนุ หัตถิ ทิฏฐุเช ปเทสินา ๑

ราชา อันว่าพระราช อิจฉันโต เมื่อปราธนา สัตตวธาย
เพื่อจะฆ่าชงศัตรู วเช พงเวนเสย สุกกัมมยตต ชงคนผู้ประกอบ
การงานคิ สชวี ให้มีชีวิตไว้ ทุกมมมहि ครนเมื่อกรรมอันชัว ยทิสติ
ฉิแลมมีอยู่ไช รัญโญ แก่พระราช ราชา อันว่าพระราช น ชเหยย
อย่าพึงสละเสย สกั หิต ชงประโยชน์ตนเอง สุกกัมเม ครนเมื่อ

กรรมงาม สติ มีอยู่ ราชชา อินฺวํพระราชา จินฺเตยฺย พงฺทรวงคําวีห
ว่า หิ ทังเรารํพิงแทจรง กนฺ อินฺวํเหตุคังฎาหนอ อิตฺถิ จะมี ทัญญูเชฺ
ในทันตาเห็น ปเทสินา ทวยความปรากฏน (ทวยความอ้างถงน) ๗

๑๑๙ กาลे ชยฺโปนฺติ อิจฺฉตถา สลฺกชิกกา อนฺสฺสกา
ภักขาสโคจริ อช คราว หินอฺสฺสกา ๗

สลฺกชิกกา อินฺวํคนมฺสฺริคทงหลาย (คนมฺบุญ) อิจฺฉตถา มี
ความตองการทวยวตถอนตนพิงปราถนา อนฺสฺสกา ไม่ตองชวนชวาย
ชยฺโปนฺติ ย่อมถง กาลे ตามกาล (กอว เหมอนอะไร) อชคราว
เหมอนอย่างงเหลอมทงหลาย หินอฺสฺสกา มีความชวนชวายอันสละ
เลยแลว ชยฺโปนฺติ ย่อมถง ภักขาสโคจริ ชงทโคจรมภิกษาหาร ๗

๑๒๐ ทุคฺคภูจฺจิตฺตํ ยथाชกกํ พหุ วิวียกา ผลํ
โนปกโรติ สลฺลทฺธิ ปตํ สาธารณํ ภเว
โนภียตฺตํ ปตฺติตฺตญฺจ รสฺวิ สุขทํ ภเว ๗

ชกกํ อินฺวํผลไมยงไม่สูกแลว ทุคฺคภูจฺจิตฺตํ อินฺทงอยู่แลว
ในทอนคนเกยยาก พหุชนา อินฺวํชนเปนอินมาก วิวียกา ก็พากัน
พากเพียรเอา ผลํ อินฺวํผลไม โนปกโรติ ย่อมไม่เปนอุปการะ
สลฺลทฺธิ ให้สำเร็จประโยชน์ ยथा ในกาลใด ปตํ อินฺวํผลไมอินหล่นแลว
สาธารณํ จึงเปนสาธารณะ (ชนานํ แก่ชนทงหลาย) ภเว พงมี
ตทา ในกาลนั้น จ อนึ่งโสค ปตฺติตํ อินฺวํผลไมอินหล่นเอง โนภียตฺตํ
อินฺชคคฺลไม่ประกอบความเพียรอย่างยงแลว (อินฺชคคฺลไม่ไต่สอย
ให้ตก) รสฺวิ มีรส สุขทํ กินอร่อย (กินช่นใจ) ภเว พงมี ๗

๑๒๑ ๐ สุตสูสา สนวนญเจะ คหณ ธารณ ตถา
 อโภ โวหา อตถชญญา ตตถญญา สัตตมึ คุโณ ๑
 สัตตมึ อินว่าคณชาตมึคณครบเจตประการ อติ คือ สุตสูสา ๑
 อินว่ากริยาทไคสคยพังคำสั่งสอนของนักปราชญ์กติกิ สนวนญ ๑ อินว่า
 การทไคพังคำสั่งสอนของพระพทธจกติกิ คหณ ๑ อินว่าการทไคคักษา
 เล่าเรียนพระปริยัตถรรวมกติกิ ธารณตถา อินว่าการทไคจำทรงพระ
 ปริยัตถรรวมทคักษาเล่าเรียนไว้ ไคกติกิ อโภโวหา ๑ อินว่ากริยาท
 ไคขอกกล่าวพระปริยัตถรรวมตามทไคสคยพัง แลไคคักษาเล่าเรียน
 มาทังสองประการกติกิ อตถชญญา ๑ อินว่าคณชาตทไครอขรรธธา
 ธิบายแห่งพระพทธวจนระกติกิ ตตถญญา ๑ อินว่าคณชาตอนรทวถง
 ชงพระพทธวจนระโดยประจักษทกแท้นแนแกใจกติกิ คุโณ จิตไคชอว่า
 สภาวะมึคณ ๑

๑๒๒ ๐ มัททสัตตคิคุโณเปโต เอโก อปี คชชยปติ
 วิโนนิก ลลลา หันติ อังกุโลว ชโย ภูโป
 ตัสมา ภูโป ตโต โหติ คชาธิกพลโล มโต ๑
 คชชยปติ อินว่าพระยาชาง มัททสัตตคิคุโณเปโต เข้าไปถง
 แลว ชงคณคือความอาหาญเพราะความเมา (ทรงคณด้วยฤทธิเมา)
 เอโกอปี แมตวเดยว หันติ ฆ่าเสียไค อนิก ชงพลรบ อริโน ของ
 ชาคักสตรู ลลลา เพราะความองอาจ (เยองกรายไป) ภูโป อินว่าพระ
 เจ้าแผ่นดิน อังกุโลว ทรงแต่พระแสงของจ้าวเท่านั้น ชโย ไคชอว่า
 เปนผู้ชนะ ตัสมา เพราะเหตุนั้น ภูโป อินว่าพระเจ้าแผ่นดิน คชาธิ

กพโลมโต เป็นผู้อันชนทั้งหลายกล่าวแล้ว ว่าเป็นพระเจ้าจุฬพล
 ยิงกล่าวข้าง โหติ ย่อมมี ตโต แต่กาลทรงข้างช้านะคักมาแล้วนั้น ฯ

๑๒๓ ๐ ลัมมาย สัตถ์ ฐิตเต ฐัมมาย ลัมยิ ตถา

ฐัมมิ โมกขาย เมธาวี ฐนึ ทานาย ภูตตเว ฯ

เมธาวี อินวายุคคณผู้มีขัญญา ฐิตเต พิงทรงไว้ สัตถ์ ซึ่ง
 พระพุทธวงนะที่โตสคัยมาแล้ว ลัมมาย เพื่อความสำรวมอินทรีย์ ตถา
 ลาคัยนั้น ฐิตเต พิงทรงไว้ ลัมยิ ซึ่งความสำรวมอินทรีย์ ฐัมมาย
 เพื่อสัจจธรรม ฐิตเต พิงทรงไว้ ฐัมมิ ซึ่งสัจจธรรม โมกขาย
 เพื่อจะให้ตนหลุดพ้นไปจากทุกข์ในสังสารวัฏ (เพื่อพระนิพพาน) ภูตตเว
 พิงจับจ่าย ฐนึ ซึ่งทรัพย์ ทานาย เพื่อทาน ฯ

๑๒๔ ๐ ทานึ สลล ปริจจาคิ อาศชวี มัททวึ ตบิ

อโกธึ อวิหสิญฺจ ชันตีญฺจ อวิโรธนึ

ทเสเต ฐัมมราชาโน อัยปมิตฺเตน ธารยึ ฯ

ฐัมมราชาโน อินวายุคคณผู้ตั้งอยู่ในธรรมทั้งหลาย ธารยึ
 พิงทรงไว้ ทสราชฐัมเม ซึ่งราชธรรมทั้งสิบประการ อิติ คือ ทานึ จ
 ซึ่งทานกตติ สลล จ ซึ่งศัลกตติ ปริจจาคิ จ ซึ่งการบริจจาคกตติ อาศชวี จ
 ซึ่งความเป็นคนซื่อตรงกตติ มัททวึ จ ซึ่งความเป็นคนอ่อนน้อมกตติ ตบิ จ
 ซึ่งความเป็นผู้มีคามเพียรกตติ อโกธึ จ ซึ่งความไม่โกรธกตติ อวิหสิญฺจ
 ซึ่งความไม่เขยตเขยตนผู้ อนกตติ ชันตีญฺจ จ ซึ่งความอดทนกตติ อวิโรธนึ จ
 ซึ่งความไม่ยินร้ายคือความไม่เกลียดชังใครกตติ เอเต เหล่านี้ อัยปมิตฺเตน
 ทัวยความไม่ประมาณ ฯ

๑๒๕ ๐ ทานั อัจฉริยา บีย— วาจา อัจฉรมย์ยี ๑

สังคหา จตุโร อิเม มุณิน์เทน ปกาลีตา ๑

จตุโร ธิ์มา อันว่าธรรมทั้งหลายสัประการ อิติ คือ

ทานั อันว่าการให้ทานกัคือ อัจฉริยา ๑ อันว่าความประพฤติแต่
สิ่งซึ่งเป็ประโยชน์กัคือ บียวาจา ๑ อันว่าวาจนำมาซึ่งความรักกัคือ
อัจฉรมย์ยี ๑ อันว่าความตั้งตนไว้เสมอคือ อิเม เหล่านั มุณิน์เทน
อันพระพุทธรเจ้าผู้เป็นใหญ่กว่านักปราชญ์ ปกาลีตา ประกาศแล้ว
สังคหา ว่าสังคหธรรม (ธรรมเป็นที่ยกเหนียวของสัตว์โลก) ๑

๑๒๖ ๐ วเน มิกา น ลภันตี มตถยา นีททั สุขั

ราชาไนยี น ลภันตี อุตตรถามภิตโต

สัสารภยภิตเนน น รมันตี เย บัณทิตา ๑

มิกา อันว่าเนอทั้งหลาย วเน ไนยี น ลภันตี ย่อมไม่ได้
นีททั สุขั ซึ่งความหลับสบาย มตถยา เพราะความกลัวตาย ราชาไนยี
เมื่อนัว่าพระราชาทันหลาย น ลภันตี ย่อมไม่ได้ นีททั สุขั ซึ่ง
ความหลับสบาย อุตตรถามภิตโต เพราะความกลัวแต่ราชสัตรทมิ
กำลังยิ่งกว่า เย บัณทิตา อันว่าบัณทิตันหลายเหล่าใด น รมันตี
ย่อมไม่ยินดี นีททั สุขั ซึ่งความหลับสบาย เต บัณทิตา อันว่า
บัณทิตันหลายเหล่านัน น ลภันตี ย่อมไม่ได้ นีททั สุขั ซึ่งความ
หลับสบาย สัสารภยภิตเนน เพราะความกลัวแต่ภัยในสังสารวัฏ ๑

๑๒๗ ๐ ขมา ขาคริยุญ์ฐานั สัวิภาโค ยทิกัชณา

นายกัสัส คุณา เอเต อัจฉิตัพพา หิตักัณนา ๑

๑๒๗
 คุณา อันว่าสภาวะมีคุณทั้งหลาย นายกัณฑ์ ของคนผู้เป็น
 นายก อิติ คือ ขมา อันว่าความอดทนก็ คือ ชาติริยา อันว่าความ
 เป็นคนทนอยู่ก็ คือ อุตุนาน อันว่าความหมั่นก็ คือ สวิภาโค อันว่าความ
 แจกจ่ายก็ คือ ทยา อันว่าความเอ็นดูก็ คือ อิกชณา อันว่าความใคร่ครวญ
 พิจารณา ก็ คือ เอเต เหล่านี้ หิตัตถินา อันว่าคนผู้ปราถนาซึ่งประโยชน์
 อัจฉิตพพา พึงปราถนา ฯ

๑๒๘
 ๐ ปริภูโต มตุ โหติ อติติกชณฺเฐ เวรวา

เอตถฺยํ อภยํ ญตฺวา อนุมชฺฉณํ สมาจเร ฯ

มตุ อันว่าความเป็นคนอ่อน ปริภูโต เป็นผู้อันคนอื่นข่มเหง
 แล้ว โหติ ข่มเป็น ฯ อนึ่ง อติติกชณฺเฐ อันว่าความเป็นคนห้าวหาญ
 เกิน เวรวา เป็นผู้มีเวร โหติ ข่มเป็น ราชา อันว่าพระราชา
 ญตฺวา ทรงทราบแล้ว เอตํ อภยํ ฯ ก็ซึ่งความเป็นคนอ่อนแลความ
 เป็นคนห้าวหาญเกินทั้งสองนั้น สมาจเร พึงประพฤดิเสมอ อนุมชฺฉณํ
 แต่เพียงปานกลาง ฯ

๑๒๙
 ๐ เนกนฺตมตฺตนา สักกา เอกนฺตติกกชณฺเฐน วา

มหิตฺเต จุยิตฺถํ อิตฺถํ ตัสมา อภยมาจเร ฯ

๑๒๙
 ๐ ญาณฺวา อันพระราชา น สักกา ไม่อาจ จุยิตฺถํ จะดำรงไว้
 อิตฺถํ ซึ่งพระองค์ มหิตฺเต ในความเป็นผู้ประเสริฐ เอกนฺตมตฺตนา
 ด้วยความเป็นคนอ่อนโดยส่วนเดียว วา ฤว่า เอกนฺตติกกชณฺเฐน ด้วย
 ความเป็นคนห้าวหาญโดยส่วนเดียว ตัสมา เหตุฉนฺน ราชา อันว่า

พระราชอาชวเร ควรประพฤติ อภย มุทติกัชนั ซึ่งอาการทั้งอ่อน
ทั้งห้าวหาญทั้งสองอย่าง ๗

๑๓๐ กัสสโก วาณิโช มัจโจ สมโณ สุตตัสลวา

เตสุ วิปลชาเตสุ ฐฐฐฐฐ วิปลล ลียา ๗

เตสุ อิมesu ชเนsu ในเมื่อชนทั้งหลายเหล่านั้นนั้น อิติ คือ
กัสสโก อันว่าชานากิติ วาณิโช อันว่าพ่อค่างิติ มัจโจ อันว่า
อำมาตย์กิติ (ข้าราชการ) สมโณ สุตตัสลวา อันว่าสมณะผู้มี
พทธวงนะไคสคยพมมากแลมคิลกิติ วิปลชาเตสุ เกิดมีไฟขลุ่ยแล้ว
ฐฐฐฐฐ แม่อนว่าแวนแควน วิปลล ก็เป็นทไฟขลุ่ย ลียา พม ๗

๑๓๑ เตสุ ทพพลชาเตสุ ฐฐฐฐฐ ทพพลล ลียา

สฐฐฐฐฐ วิปลล ตัสมา ฐฐฐฐฐ ฐฐฐฐฐ ฐฐฐฐฐ ๗

เตสุ ชเนsu ในเมื่อชนทั้งหลายเหล่านั้นนั้น ทพพลชาเตสุ เกิด
มีกำลังทรุดโทรมแล้ว ฐฐฐฐฐ อันว่าแวนแควน ทพพลล ก็เป็นทมีกำลัง
ทรุดโทรม ลียา พม ตัสมา เหตุนี้ ฐฐฐฐฐ ฐฐฐฐฐ อันว่าพระราช
ผู้ปกครองซึ่งแวนแควน ฐฐฐฐฐ พมทรวงไว สฐฐฐฐฐ ซึ่งแวนแควน
ของพระองค์ วิปลล ให้ไฟขลุ่ย ๗

๑๓๒ มหารุกขัสส ผลิโน อามิ ฉินทติ โย ผลิ

รสญจัสส น ชานาติ พิชญจาบี วินัสสติ ๗

โย ปุคคโล อันว่าบุคคลใด ฉินทติ ย่อมเกิด ผลิ ซึ่ง
ผลไม้ อามิ ยงคิย มหารุกขัสส ของต้นไม้ใหญ่ ผลิโน ที่มีผล

โล ปุคฺคโล อธิวํบุคคลนํ น ชานาติ ย่อมไม่รู้ รัญฺจ ซึ่ง
รกกํก อัสส รุกขสฺส ของตนไม่นน พชญฺจาบ แม่อธิวํพชพรรณกค
อัสส รุกขสฺส ของตนไม่นน วินสฺสติ ย่อมพินาศ ๑

๑๓๓ มหารุกฺขสฺส ผลินโน ชกํก ฉินฺทติ โย ผล
รัญฺจสฺส วิชานาติ พชญฺจสฺส น นสฺสติ ๑

โย ปุคฺคโล อธิวํบุคคลโต ฉินฺทติ ย่อมเค็ด ผล ซึ่ง
ผลไม ชกํก ทสฺกแลว มหารุกฺขสฺส ของตนไมใหญ่ ผลินโน
ทมิผล โล ปุคฺคโล อธิวํบุคคลนํ วิชานาติ ย่อมรู้แจ้งชค รัจ
ซึ่งรกกํก อัสส รุกขสฺส ของตนไม่นน พชญฺจ อธิวํพชพรรณกค
อัสส รุกขสฺส ของตนไม่นน นนสฺสติ ย่อมไมพินาศ

๑๓๔ มหารุกฺขชูปมํ รัญฺจํ โย อธิมเมน ปสาสติ
รัญฺจสฺส วิชานาติ รัญฺจญฺจาบิ น นสฺสติ ๑

โย ราชา อธิวํพระราชาองค์โต ปสาสติ ย่อมสั่งสอนทวไป
รัญฺจํ ซึ่งแวนแควน มหารุกฺขชูปมํ มีอุปมาเหมือนตนไมใหญ่ อธิมเมน
โดยธรรม โล ราชา อธิวํพระราชานํ วิชานาติ ย่อมทรงทราบ
แจ้งชค รัญฺจ ซึ่งรคคอกความเปนไปกค อัสส มหารุกฺขชูปมสฺส
ของแวนแควนอันมีอุปมาเหมือนตนไมใหญ่นน รัญฺจญฺจาบิ แม่อธิวํ
แวนแควนกค น นนสฺสติ ย่อมไมพินาศ ๑

๑๓๕ โย จ ราชา ชนปเท อธิมเมน ปสาสติ
สัพพะโพสธิ โล ราชา วัฑฺฒโต โหติ ชคฺติโย ๑

๑๓๘ ๐ ตเถว อีสโย หัส

สยเม พหัมจริเย

อธัมมจารี ชัตตโย

สัสคเคน วิรุชฌติ ฯ

ตเถว อีกประการหนึ่งแท้จริง ชัตตโย อันว่าพระมหากระษัตริย์
อธัมมจารี ผู้ประพฤตินี้ไม่เป็นธรรม หัส เบียดเบียนอยู่ อีสโย ซึ่งพระ
ฤาษีทั้งหลาย (นักบวช) สยเม ผู้สำรวจกายวาจาใจ พหัมจริเย
ผู้ประพฤตินี้เหมือนพรหม วิรุชฌติ ซึ่งว่ายอมผิด สัสคเคน จากทาง
สวรรค์ของพระองค์ ฯ

๑๓๙ ๐ สย กตานิ ปเรน

มหานัชโชชวงกตา

อิสสเรน กตา รัญญา

สรัญญู อธิขัจจโต ฯ

มหานัชโชชวงกตา อันว่าความที่แห่งแม่น้ำใหญ่มีตรงมีคค
สยกตา อันแม่น้ำใหญ่กระทำแล้วของตนเอง มหานัชโชชวงกตา
อันว่าความที่แห่งแม่น้ำใหญ่มีตรงมีคค ปเรน ด้วยเหตุอัน นโหติ
หามิไค ยัสมา เหตุโต ตัสมา เหตุนั้น (อุชวงกตา อันว่าความที่
แห่งแคว้นแคว้นจะเป็นตรงเป็นคค) รัญญา อันพระราชา อิสสเรน ผู้
เป็นอิสสระ กตา ทำแล้ว อธิขัจจโต เพราะความที่แห่งพระราชาานั้น
เป็นใหญ่ยิ่ง สรัญญู ในแคว้นแคว้นของพระองค์ ฯ

๑๔๐ ๐ ปุตโต ปาย กโต มาตา สีสโส ปาย กโต ครุ

นาคเวหิ กโต ราชา ราชา ปาย ปโรหิตโต ฯ

ชนกายัสส ของประชุมชน ราชาว คือพระราชาแท้จริง ชีวิต อันว่า
ชีวิต ราชัน ของพระราชาทั้งหลาย ราชัมโมว คือราชธรรมแท้จริง ฯ

๑๔๓ ๐ อนาคต วิณัสสันติ นัสสันติ พหุนายกา
ณินายกา วินายกา นัสสันติ สุนายกา ฯ

(ชนนิกายา อันว่าประชุมชนทั้งหลาย) อนาคต ไม่มีนาย
วิณัสสันติ ย่อมฉิบหาย พหุนายกา มีนายมาก นัสสันติ ย่อมฉิบหาย
ณินายกา มีสตรีเป็นนาย นัสสันติ ย่อมฉิบหาย วินายกา ปราศจาก
นาย นัสสันติ ย่อมฉิบหาย สุนายกา มีเด็กเป็นนาย นัสสันติ ย่อม
ฉิบหาย ฯ

๑๔๔ ๐ กัจฉบิณญจ มัจฉานัน กุกุกุณญจ เณนัน
ปตตโปโส ยถา โหติ ตถา มัจเจ สุราชัน ฯ

ปตตโปโส อันว่าการเลี้ยงลูก กัจฉบิณญจ ของแม่เต่า
ทั้งหลายกต มัจฉานันญจ ของแม่ปลาทั้งหลายกต กุกุกุณญจ ของ
แม่ไก่ทั้งหลายกต เณนันจ ของแม่โคทั้งหลายกต โหติ มี ยถา
ฉนโต โปโส อันว่าการเลี้ยงรักษา มัจเจ ซึ่งอำมาตย์ทั้งหลาย
โหติ มี สุราชัน แก่พระราชาผู้ประเสริฐทั้งหลาย ตถา ฉนันน ฯ

๑๔๕ ๐ อิท สัตถ มนิ ยานอ นยญญอ ปถวิขปติ
อพิยาขันโน ชเย ภูม สัคคภูจฺจาเนจ นนทติ ฯ

ปถวิขปติ อันว่าพระเจ้าแผ่นดิน อิท สัตถ มนิ ยานอ พิง
ทรงคมภีรราชนิตีสาทรนไว้ให้ดำเนินไปในพระราชหฤไทย (พึงสาธ

ขยายให้เข้าใจ) นยัญโญ พงรอรชงนัยคอกเหตุผลมีประการต่าง ๆ
 อพิยายโน พงเปนผู้ไม่ถึงซึ่งความพินาศฉิบหาย ซเย พงได้ไซยชนะ
 อร ชงอรรราชสตร ภูมิ ทัวแผ่นพนพสธาตล ๑ อีกประการหนึ่ง
 นนทติ จะเพลิตเพลิน สักคภูฐาน ในสักคฐานทศคติโลกสวรรค ๑

๑๕๖ อนันตญาณาโม ๑ ราชเสฏฐิขัยภูชายกา

คณามิสสภพราหมีโน อโก เต รจิตอ อัย ๑

อโก พราหมีณา อันว่าพราหมณทั้งสองคน ราชเสฏฐิขัยภูชายกา
 เปนผู้ทำนบำรุงอย่างประเสริฐของพระราชา อนันตญาณาโม ๑ คือ
 พราหมีณชอนันตญาณ ๑ คณามิสสภพราหมีโน ๑ คือพราหมีณชอ
 คณามิสสภะ ๑ อตถ ม อัยราชนต อันว่าคัมภีร์ราชนตน เต เมาะ
 เตหิรจิตอ อันพราหมณทั้งสองคนนั้นแต่งไว้แล้ว ๑